

T.C. BAŞBAKANLIK

**Kadının Statüsü
ve Sorunları
Genel Müdürlüğü**

*1995 Yılında Pekin'de Gerçekleşen IV.
Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının
Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin*

ULUSAL EYLEM PLANI

Ağustos 1998

ANKARA

T.C. BAŞBAKANLIK
Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü

*1995 Yılında Pekin'de Gerçekleşen IV.
Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının
Uygulanması ve İzlenmesine İlişkin*

ULUSAL EYLEM PLANI

Ağustos 1998
ANKARA

Bu yayının basımı T.C. Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında imzalanan ve T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi" finansmanı ile gerçekleştirilmiştir.

ISBN: 975-19-2055-8

Bu Ulusal Eylem Planı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde,

Sağlık Bakanlığı Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Maliye Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Aile Araştırma Kurumu, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Türkiye Halk Bankası Genel Müdürlüğü, Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane, Hazine Müsteşarlığı, TRT Ankara Televizyonu, Emekli Sandığı, BAĞ-KUR Genel Müdürlüğü, İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu, Hak-İş Konfederasyonu, Türk-İş Genel Merkezi, ODTÜ Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü ve İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Çukurova Üniversitesi Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezi (KADAUM), Gazi Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, Türkiye Kalkınma Vakfı, Çağdaş Hukukçular Derneği Kadın Komisyonu, Türk Kadınlar Konseyi Derneği, Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği, Türk Kadınlar Birliği, Kadınlar Birliği ve Dayanışma Derneği, Türk Hukukçu Kadınlar Derneği, Evrensel Kardeşlik ve Bilgelik Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Bornova Belediyesi Kadın Danışma Merkezi, Türkiye Aile Planlaması Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kız Teknik Öğretmen Okulunu Bitirenler Derneği, Başkent Kadın Platformu, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Genel Merkezi, Yeniden Doğuş Partisi, Doğru Yol Partisi Kadın Komisyonu, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Merkezi, İşçi Partisi, Refah Partisi Hanımlar Komisyonu, Demokratik Sol Parti, Hürriyet Gazetesi, Zaman Gazetesi, Sabah Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, UNESCO Gençlik Komitesi'nin katkılarıyla 19-20 Aralık 1996 tarihlerinde hazırlanmış, daha sonra redakte edilmiş, Temmuz 1998 tarihi itibarıyla sayısal veriler güncelleştirilerek basıma hazır hale getirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
BAŞLICA KRİTİK ALANLAR	1
I. Kadınların Eğitimi ve Öğrenimi.....	1
II. Kız Çocukları.....	10
III. Kadın ve Sağlık.....	13
IV. Kadınlara Yönelik Şiddet.....	22
V. Kadınlar ve Ekonomi	28
VI. Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadınlar	40
VII. Kadınların İlerlemesinde Kurumsal Mekanizmalar...	49
VIII. Kadınlar ve Medya.....	56
Katılımcı Listesi.....	63

ÖNSÖZ

İçinde bulunduğumuz yüzyıl, tüm dünyada kadınların yasal, siyasal, ekonomik ve kültürel hak ve özgürlüklerini elde ettikleri bir dönem olmuştur. Son yıllarda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadının insan haklarının elde edilmesi yönünde görünür bir çaba harcanmakta ise de, kültür, din, gelenek ve göreneklerden kaynaklanan farklılıklar, kadınların bu haklarından yararlanmalarının önünde önemli engel oluşturmaktadır.

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak bu yüzyılın başından beri, Türkiye'de kadınlar kadın-erkek eşitliği alanında özellikle yasal haklar açısından önemli kazanımlar elde etmiştir.

Ülkemizde kadınlar, başta eğitim ve sağlık olmak üzere, kalkınmanın bütün ürünlerinden giderek daha fazla yararlanabilmektedirler. Aynı zamanda demokratik, laik bir hukuk düzeyinde yaşıyor olmanın verdiği güven duygusu, kadınların eşitlik mücadelesinde daha bilinçli bireyler olarak hareket etmelerini sağlamaktadır.

Türkiye, tüm insanların barış içinde yaşayabilme koşullarının yaratıldığı, diğer bir deyişle, kadın-erkek eşitliğinin tam anlamıyla gerçekleştirildiği bir dünya hedefine yönelik uğraşlar açısından dönüm noktası oluşturacak 4. Dünya Kadın Konferansı sonucunda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'nı çekince koymaksızın imzalayan ülkeler arasında yer almıştır.

Kadın hakları konusundaki birçok olumlu gelişmeye rağmen, ülkemizde kadınların eğitim, sağlık, istihdam, siyasal yaşama katılım gibi temel göstergeler bakımından istenilen konumda olmaması nedeniyle, Türkiye, 4. Dünya Kadın Konferansı'nda, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleş-

mesi'ne konan çekincelerin kaldırılması ve kadınların eğitim ve sağlık alanlarında yaşadıkları sorunları gidermeyi öncelikli hedefleri olarak belirlemiş ve bu konularda taahhütte bulunmuştur. Buna göre, ilk öğretim 8 yıla çıkarılacak, 2000 yılına kadar kadın okur-yazarlık oranı %100'e yükseltilecek, anne ve çocuk ölümleri %50 oranında azaltılacak, kadına yönelik ulusal mekanizma güçlendirilecektir. Ülkemiz, Ağustos 1997 tarihinden itibaren zorunlu ve kesintisiz 8 yıllık temel eğitim uygulamasına başlamıştır. Kadın okur-yazarlığının %100'e çıkarılması taahhüdümüzün gerçekleştirilmesi amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı ile ortaklaşa olarak "Genç Kız ve Kadınların Eğitiminin Geliştirilmesi" projesi uygulamaya konulmuştur. Bu proje kapsamında Ağustos 1998 tarihi itibarıyla 135 bin kadın okur-yazar hale getirilmiştir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne konan çekincelerin kaldırılması için Medeni Yasa ve Ceza Yasasında ayrımcılık içeren maddelerin değiştirilmesi gerekmektedir. Adalet Bakanlığınca kurulan Medeni Hukuk Komisyonunca hazırlanan Medeni Kanun Tasarısı Bakanlar Kurulunca imzalanarak, Eylül 1998 tarihinde TBMM Genel Kuruluna sevk edilmiştir.

Türkiye'nin taahhütleri kadar önemli diğer bir hedefi ise, kadına yönelik şiddete karşı mücadele ve toplumsal cinsiyet bakiş açısının tüm kamu politika ve programlarına yerleştirilmesidir. Bu yönde olumlu bir adım atılmış, aile içi şiddeti önlemek amacıyla hazırlanan "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" TBMM Genel Kurulunda kabul edilmiş, 17 Ocak 1998 tarih ve 23233 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'nin 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı doğrultusunda geliştirdiği bu Ulusal Eylem Planı, 19-20 Aralık 1996 tarihleri arasında Pekin ruhuna uygun olarak, mümkün olan en geniş katılımıla, kamu kurum-kuruluşları, üniversitelerimiz, gö-

nürlü kadın kuruluşları, siyasal partiler, sendikalar, meslek örgütleri ve basın tarafından Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün koordinatörlüğünde hazırlanmıştır.

Bu Eylem Planı'nın hayata geçirilmesi için katılımcıların ve tüm ilgililerin katkısına ihtiyaç vardır. Ancak bu yolla kadınlar adına daha yaşanabilir koşullar yaratılabilir. Bu vesileyle, başta Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü çalışanları olmak üzere, katkıda bulunan herkese çok teşekkür ediyorum ve bu metinde yer alan eylemleri gerçekleştirmek için tüm ilgilileri işbirliğine davet ediyorum.

Işıl SAYGIN

Devlet Bakanı

BAŞLICA KRİTİK ALANLAR

I. KADINLARIN EĞİTİMİ VE ÖĞRENİMİ

A- Durum Saptaması

Ülkemizde kız çocuklarının okul öncesi eğitimi ile genel, teknik, mesleki ve yüksek öğretimden yararlanmasını engelleyen yasalar bulunmamaktadır. Ancak, ülkenin kırsal-kentsel kesimleriyle farklı coğrafi bölgeleri ve kentlerin değişik gelişmişlik düzeyindeki kesimleri arasında, kadınlarla erkeklerin eğitimden yararlanmaları belirgin farklar göstermektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana temel eğitimin zorunlu olduğu Türkiye'de, 1990 yılında 15 ve daha yukarı yaş grubundaki kadın nüfusun %30.7'si, erkek nüfusun %10.1'i okur-yazar değildir.

1997 yılına kadar zorunlu eğitimin 5 yıl olduğu ilköğretimde kız-erkek okullaşma oranları birbirine yakındır. Bu oranlar 1995-1996 öğretim yılında kızlarda %88.2, erkeklerde %92.3'tür. Ancak daha üst eğitim kurumlarında kız-erkek farkı kız çocukları aleyhine açılmaktadır. Örneğin ortaokul ve dengi okullardaki kız öğrenci oranı %53.9 iken, erkeklerde %75.3'tür. Aynı oranlar lise ve dengi okullar için sırasıyla, %41.8 ve %60.5'tir.

İşgücü piyasanın gereksinimlerine uygun nitelikler kazandırması gereken, iş bulma ve gelir getirici faaliyetlere yöneltme amacını taşıyan mesleki ve teknik eğitim, kız çocukları açısından giderek amacından uzaklaşmaktadır. Kız teknik eğitim okullarına yeni kayıt yaptıran kız öğrencilerin mesleki-teknik ortaokul

ve liselere yeni kayıt olan kız öğrenciler içindeki oranı, 1994-95 öğretim yılında %25.6 iken, mesleki ve teknik okullara kayıt yaptıran öğrencilerin içinde din eğitimi seçenlerin oranı, 1994-95 öğretim yılı için %41.8'e yükselmiştir.

Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, okullaşma oranının yanısıra köylerde çalışan kadın öğretmenlerin oranı da giderek düşmektedir. Oysa özellikle ekonomik yönden geri, geleneksel değerlerin hakim olduğu kırsal bölgelerde kadın öğretmenlerin görev yapmasının, kız çocukların eğitimi üzerinde çok olumlu etkisi olacağı açıktır.

Yüksek öğrenime kadınların katılımı, yıllar içinde artış göstermekle birlikte, erkeklerin gerisindedir. 1996-97 yılında yüksek öğrenimdeki kız öğrenci oranı %39.4'e yükselmiştir.

Yüksek öğrenim kurumlarına kız öğrencilerin katılım oranları 1996-97 yılı verilerine göre; ev ekonomisinde %95, tıp fakültesinde %41, iletişim fakültesinde %55.6, eğitim fakültesinde %44.7, insani bilimler ve edebiyat fakültesinde %70.7, güzel sanatlar fakültesinde %58.3, mühendislikte %23'tür.

On yıllık sürede kız öğrenci sayısındaki en fazla artış, kadınların zaten yoğun olduğu beşeri bilimler, güzel sanatlar ve eğitim gibi alanlarda olmuş, ancak geleneksel olmayan ticaret ve iş yönetimi alanındaki kadın oranı da önemli bir sıçrama göstermiştir.

Aynı şekilde, kadın alanı olarak düşünülmeyen mühendislik alanındaki kız öğrenci oranları 1982-83 öğretim yılında %18.7 iken, 1996-97 öğretim yılında %23'e yükselmiştir. Bu yükselme "mühendislik" genel kategorisinde yer alan farklı dalların niteliği ile de ilgilidir. Örneğin, mimarlık ve şehir planlaması bölümünde kız öğrenci oranı yaklaşık %50'dir.

1997 yılına kadar zorunlu eğitimin 5 yıl olduğu ülkemizde zorunlu eğitim bu tarihten itibaren 8 yıla çıkarılmıştır. İlköğretim ve Eğitim Kanununda yapılan bir değişiklik ile ilköğretim kurumlarının 8 yıllık okullardan oluşacağı ve kesintisiz eğitim yapılacağı kararı kabul edilmiştir. Söz konusu kanun 18 Ağustos 1997 tarih ve 23084 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, 1997-98 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. 8 yıllık eğitim kız çocuklarının okullaşması açısından önemli bir artış sağlayacak ve orta düzey okullara devam etmeyi kolaylaştıracaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanan çeşitli programlar ile örgün eğitime hiç başlamamış ya da belirli bir aşamadan sonra ayrılmış genç kız ve kadınlar için yaygın eğitim faaliyetleri sunulmaktadır. Okuldan erken ayrılan kız çocuklarına ve kadınlara beceri eğitimi verilerek gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmeleri ve kooperatifleşmeleri teşvik edilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan “Genç Kız ve Kadınların Eğitimini Geliştirme” Projesi, yetişkin okumaz-yazmazlığı sorununun çözümünde önemli bir araç olacaktır. Proje ile 7-14 yaş grubunda olup okula devam etmeyenler ile 14 yaş üstünde okuma-yazma bilmeyenlere okuma-yazma kursu açılmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitim kurumlarında yeni bir yapılanmayı öngören Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE) kapsamında, örgün ve yaygın eğitim müfredat programları modüler eğitim sistemine göre bir bütünlük içinde uygulanmaktadır. Bu eğitim modeli; örgün eğitime devam eden kız çocuklarının okuldan erken ayrılması durumunda devam ettiği modüllere uygun meslek sertifikasını alarak istihdam olanağı sağlamaktadır. Ayrıca, örgün eğitime devam etme şartlarını ta-

şımayan kadınlar da, istedikleri modüllerini seçerek meslekte bir düzeye uygun sertifika kazanmaktadırlar.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1994-95 öğretim yılından başlayarak okuldan erken ayrılan kız çocuklarına ve her yaştan kadınlara önemli bir eğitim olanağı hazırlayan *açık lise* uygulaması başlatılmıştır.

B. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri:

Kadınlarmın Eğitimi ve Öğrenimi

- Kadınların tüm eğitim imkanlarından erkeklerle eşit şekilde yararlanmasının sağlanması,
- 2000 yılına kadar, okur-yazarlık oranının %100'e ulaştırılması,
- Eğitimini yarıda bırakmış kadınların eğitimlerini tamamlayabilmeleri için ihtiyaç hissettikleri yuva, kreş, gündüz bakımevi gibi destek hizmetlerinin sağlanması,
- Kız çocuklarının geleneksel kadın mesleklerinden çok bütün mesleklere yönelmesi için rehberlik çalışmaları yapılması,
- Bütün düzeylerde okul programlarının ve eğitim materyallerinin taranarak, cinsiyet ayrımına yol açabilecek anlatım ve anlayışlardan arındırılması,
- Kadın sorunlarına duyarlı eğitim materyali hazırlanarak, özellikle öğretmenlerin hizmetiçi eğitimlerinde ve öğretmenlik formasyonu programlarında kullanılması,
- Bütün düzeylerde okullarda cinsel eğitimin verilmesi.

C. Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Kadınların yaygın ve örgün eğitimden erkeklerle eşit pay alabilmeleri

Hükümet tarafından;

1- Ulusal eğitim politikalarının kadının demokratik katılımını artıracak ve kadında siyasal bilinç oluşmasını sağlayacak yönde yeniden düzenlenmesi,

2- Örgün eğitimde, özellikle kırsal kesimde kız çocuklarının okulu erken yaşta bırakmalarını önlemek için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliğinin geliştirilerek güçlendirilmesi,

3- Kız çocuklarının, özellikle geleneksel olmayan alanlarda mesleki eğitiminin özendirilmesi ve geliştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılması,

4- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, zorunlu din derslerinin seçmeli ders haline getirilmesi,

5- Milli Eğitim Bakanlığı halk eğitimi kurslarının, meslek okullarının bulunduğu yerleşim merkezleri yerine, kırsal kesimde zorunlu eğitimden sonra okula gitme olanağı olmayan kız çocuklarının bulunduğu alanlarda yürütülmesi,

- Bu kurs programlarının, mesleki bilgilerin yanısıra, okuma-yazma, sağlık bilgisi, aile planlaması, beslenme kuralları gibi temel bilgileri de kapsamaması,

6- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, kız çocuklarına eğitimin her düzeyinde, parasız barınma olanaklarının sağlanması ve bu alanda özel kotalar ayrılması,

7- Örgün ve yaygın eğitimdeki cinsel eğitim programlarının sağlıklı bir adölesan dönemi için içeriklerinin üreme sağlığı ve cinsel sağlık haklarını da kapsayacak şekilde belirlenmesinde, bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin, üniversite kadın merkezlerinin, meslek örgütlerinin ve kadın örgütlerinin katkılarının sağlanması,

8- Yaygın eğitimde; kadınlara verilen kursların aile ekonomisine ve kalkınmaya katkısı göz önünde bulundurularak, yaygın eğitimin gelir getirici faaliyetlere yönlendirilmesi doğrultusunda özellikle İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliğine gidilmesi,

9- Yaygın eğitimde, eğitimcilerin hizmetiçi eğitimi sırasında, toplumsal cinsiyet perspektifi kazanmalarının sağlanması,

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Eğitime ayrılan payın artırılması yönünde baskı grubu oluşturulması ve her düzeyde eğitimin parasız yapılması için ilgili tüm resmi kurumlara ve sivil toplum örgütlerine çağrı yapılması,

2- Kadınların yaygın ve örgün eğitimden erkeklerle eşit olarak yararlanabilmeleri için aydınlanmacı, laik eğitimin sağlanması yolunda Milli Eğitim Bakanlığı ve sivil toplum örgütlerinin işbirliğine gitmesi,

- Örgün ve yaygın eğitime kadınların katılımını önleyen sosyal ve kültürel engellerin kaldırılması için çalışmalar yapılması, baskın dinsel engellerin değiştirilmesi yönünde kamuoyu oluşturulması,

- Yukarıdaki anlayışı pekiştiren ayrımcı yasal düzenlemelerin kaldırılması yönünde çalışmalar yapılması,

3- Kız öğrencilerin örgün eğitime katılımının artırılması yönünde, kırsal kesimde daha fazla sayıda kadın öğretmen çalıştırılmasını özendirmeye yönelik mekanizmaların geliştirilmesi için ulusal ve uluslararası maddi kaynak sağlanması,

4- Burs, kredi, yatılı okuma, mobil eğitim ve benzeri olanaklardan kırsal kesim kız çocuklarının haberdar edilmeleri ve gerektiğinde kız çocuklarına yönelik olumlu ayrımcılık yapılması için kamuoyu oluşturulması,

5- Sanayi ve hizmet sektöründe, orta dereceli meslek elemanı yetiştirmeyi amaçlayan mesleki ve teknik eğitim hizmetlerinin, yetki ve sorumluluklar paylaşılarak Milli Eğitim Bakanlığı ile işçi ve işveren kuruluşları tarafından birlikte yürütülmesi,

6- Özel sektörün işgücü ihtiyacını karşılamak için eğitimde gelişmiş teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması yönünde, özel sektör temsilcileri ile işbirliğine gidilmesi,

7- Kadın eğitiminde kütüphanelerin önemi nedeniyle her türlü kütüphanede kadınla ilgili birim oluşturulması; kadınla ilgili ve kadınların yazdığı her türden bilgi, belge ve dokümanın yer aldığı "kadın eserleri" kütüphanelerinin yaygınlaştırılması yönünde girişimde bulunulması,

8- Kadınlara yönelik etkinliklerin yapıldığı mekanlarda, kreş olanağının sağlanması yönünde girişimde bulunulması, kadınlara da hizmet veren her türden kurum, kuruluş ve merkezin çalışma saatlerini kadınların katılımını sağlayacak biçimde esnekleştirmesi için çağrı yapılması,

9- Örgün eğitimde, eğitsel faaliyetler çerçevesinde ilköğretimde en az bir, orta öğretimde en az iki sömestr boyunca, jinekologlar, çocuk gelişimi uzmanları, psikologlar, psikiyatristler ve toplumbilimciler tarafından cinsel eğitim verilmesi, eğitim programları oluşturulması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığına çağrı yapılması,

Hedef: Eğitim materyallerinin cinsiyetçi öğelerden arındırılması

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Her türlü eğitim materyalinin gözden geçirilerek cinsiyete dayalı kalıplaşmış yargılardan arındırılması,

2- Başta ders kitapları olmak üzere, her türlü eğitim materyalinde, aile içi ilişkilerde kadını yalnızca anne ve eş olarak tanımlamayan, birey kimliğini öne çıkaran, erkeğin ev içi sorumluluklara tam katılımını sağlayan ve çalışan kadın kimliğini vurgulayan mesajların yaygınlaştırılması,

- Bu amaca uygun olarak hazırlanmış materyallerin eğitimciler ve uygulayıcılar tarafından özümsemesi ve amacına uygun kullanılabilmesi için hizmetiçi eğitim verilmesi yönünde Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidilmesi,

Hedef: Kadınların okuma-yazma oranlarının %100'e çıkarılması

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Sivil toplum örgütlerinin okuma-yazma kursları açmasının özendirilmesi yönünde Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidilmesi,

2- Her türlü yaygın ve mesleki eğitim kurslarına katılımda okuma yazma bilme önkoşulunun kaldırılması, okuma yazma bilmeyenlere okur-yazarlık eğitimi verildikten sonra, istediği mesleki kursa devamının sağlanması için Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidilmesi,

3- İşletmelerde istihdam edilen okuma-yazma bilmeyen kadınların okuma-yazma öğrenmeleri ve diploma almalarının sağlanması için Sivil Toplum Örgütleri tarafından işletmeler ve sektör temsilcilikleri ile işbirliğine gidilmesi,

Hedef: Kadınlara yönelik çevre eğitimi verilmesi

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

Kadınlara yönelik çevre eğitimi için; her türlü eğitim programlarında kadınlarda çevre bilinci geliştirecek konulara yer verilmesi, çevre ile ilgili projelerin her aşamasında kadınların karar verme düzeyinde yer almaları, tüketiciler olarak kadınların çevrenin korunmasındaki rolünün vurgulanması,

Hedef: Kadınlara yönelik siyaset eğitimi verilmesi

Hükümet ve Sivil Toplum Örgütleri tarafından;

Sivil toplum örgütleri ve üniversiteler tarafından sürdürülen liderlik eğitim programlarının kadın bakış açısıyla kadınları siyasete özendirerek biçimde yeniden düzenlenerek yaygınlaştırılması veya yeni programların oluşturulması için girişimde bulunulması.

II. KIZ ÇOCUKLARI

A. Durum Saptaması

Ülkemiz Çocuk Hakları Sözleşmesine 1995 yılında taraf olmuştur. Sözleşmenin yaşama geçirilmesi konusunda yetkili kurum Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'dur.

Yasalarda eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel yaşama katılım açısından kız ve erkek çocuklara yönelik bir ayırım olmamakla birlikte, geleneksel değer ve tutumlar başta eğitim olmak üzere birçok alanda kız çocuklarının aleyhine bir durum sergilemektedir.

Ülkemizde kız çocuklarının eğitimini yarıda bırakması, özellikle kırsal bölgelerde yaşanan en yaygın sorunlardan biridir. 1994 yılı çocuk işgücü istatistiklerine göre 6-14 yaş grubu kız çocuklarının; kentte %89.3'ü, kırdaki ise %78.6'sı okula devam etmektedir. İlköğretim düzeyinde kız çocuklarının okulu terk etme oranları; kentte %02.58, kırdaki %05.40'dır. Ergenlik dönemiyle birlikte cinsel kimliğin oluşması kız çocuklarının okul ortamından uzaklaştırılmasının en temel nedenlerinden biridir. Bunun yanı sıra, özellikle kente göç eden ailelerin çocuklarının aile gelirin veya eviçi işlerine katkıda bulunması gerekliliği ve erken evlilikler kız çocuklarının okuldan alınmasına neden olmaktadır. Çalışan kız çocukların hanehalkı reislerinin %55.1'nin kadın olması ve %94'ünün ilköğretim ve daha az eğitilmiş olması, çocukların öncelikle gelir getirmek ya da eviçi işlere katkıda bulunmak amacıyla çalıştırılmasını açıklamaktadır. İlköğretimde kız ve erkek okullaşma oranları birbirine yakın olmakla birlikte, ortaöğretimden başlayarak aradaki fark giderek artmaktadır.

Haziran 1995 tarihinde 4. Dünya Kadın Konferansına hazırlık çalışmaları çerçevesinde, KSSGM tarafından düzenlenen

Kadınlara Yönelik Politika Öncelikleri konulu toplantıda; kız çocuklarıyla ilgili olarak, eğitimde fırsat eşitliği, eğitimini yarıda bırakan kız çocuklarının örgün meslek eğitimine katılımının teşvik edilmesi, meslek eğitiminde geleneksel olmayan bilgisayar ve turizm gibi alanlara yöneltilmesi öncelikler olarak tespit edilmiştir.

Dördüncü Dünya Kadın Konferansına yönelik olarak kadın politikaları öncelikleri bağlamında tespit edilen öncelikli kesimler ise, kız çocukları, kentli alt kesimler, kentlileşme eğiliminde olan kırsal kesim ve yeni göç eden nüfustur.

B. Türkiye'nin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri:

Kız Çocukları

- Kadınların tüm eğitim imkanlarından erkeklerle eşit şekilde yararlanmasının sağlanması,
- Kız çocuklarının eğitimlerini yarıda bırakmalarının önlenmesi için gerekirse aileye destek sağlanması,
- Kız çocuklarının geleneksel kadın mesleklerinden çok bütün mesleklere yönelmesi için rehberlik çalışmaları yapılması,
- Bütün düzeylerde okul programlarının ve eğitim materyallerinin taranarak, cinsiyet ayrımına yol açabilecek ifade ve anlayışlardan arındırılması,
- Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak erken evliliğin önlenmesi ve ilk evlilik yaşının hem erkekler hem kızlar için 18'e yükseltilmesi.

C- Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Eğitimde ve öğrenimde kız çocuklarına yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Kız çocuklarının, spor etkinliklerine ve kültürel etkinliklere katılımını özendirmek yönünde okul ve okul dışı programların geliştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ve ilgili kuruluşlarla işbirliğine gidilmesi.

2- Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonuçlarının orta-öğretim öğrencilerine duyurulması amacıyla sadeleştirilmesi için, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidilmesi.

3-Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonuçlarının ve kadının insan hakları konusunun ilgili ders programlarına alınması.

4- Kız çocuklarının eğitime katılımlarının yaygınlaştırılması için yatılı bölge okullarının yeniden açılması yolunda gerekli girişimlerde bulunulması.

Hedef: Kız çocuklarına yönelik olumsuz kültürel tutum ve uygulamaların ortadan kaldırılması

Hükümet tarafından;

1- Erken evliliğin önlenmesi ve ilk evlilik yaşının alt sınırının hem erkekler hem kızlarda 18'e yükseltilmesi ve kolaylaştırıcı hükümlerin yürürlükten kaldırılması için yasal düzenlemeler yapılarak, toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi.

III. KADIN VE SAĞLIK

A. Durum Saptaması

Türkiye'de, nüfusun %60'ını 0-14 yaş kız ve erkek çocuklar ile 15-49 yaş kadınlar oluşturmaktadır. Sayısı 13 milyonu bulan 15-49 yaş grubu kadınlar nüfusun yaklaşık %25'idir. Kadın nüfusun, toplam nüfusun büyük bölümünü oluşturması nedeniyle kadınların sorunlarının ülkenin toplumsal yaşamına yansımaları kaçınılmazdır.

Doğuştaki beklenen yaşam süresi kadınlar için daha uzun olmakla birlikte, bu süre Türk toplumunda, cinsiyet gruplarının eşit hizmet aldığı gelişmiş ülkelerdeki yaşam süresinden daha düşüktür. 1996 yılı itibariyle, doğuştaki beklenen yaşam süresi erkekler için 65.9 yıl, kadınlar için 70.5 yıl olarak tahmin edilmektedir.

Türkiye'de, doğurganlık hızı son yıllarda düşmekle birlikte halen yüksektir; bölgeler arasında ve kırsal-kent arasındaki farklılıklar ciddiyetini korumaktadır. İlk evlenme yaşının düşüklüğü yüksek doğurganlığın önemli bir etkenidir. Toplam doğurganlık hızı 1978 yılında 4.3, 1988'de 3.0 ve 1993'de 2.7'dir. "Yaşa özel doğurganlık" halen genç yaşlara yığılımlı bir dağılım göstermektedir. En yüksek doğurganlık hızı, 20-24 yaş grubundaki kadınlarda görülmektedir. Türkiye'deki 17 yaşındaki adölesanların %8'i, 18 yaşındakilerin %15'i, 19 yaşındakilerin %23'ü ya anne olmuş ya da ilk çocuğuna gebe kalmıştır.

Doğurganlık hızlarında belirgin bölgesel farklılıklar vardır. En yüksek toplam doğurganlık hızı, Doğu Anadolu Bölgesi'nde (kadın başına 4.4 doğum), en düşük hız ise Batı Anadolu Bölgesi'ndedir (kadın başına 2.0 doğum). Doğurganlık, kentsel ve kırsal yerleşim yerlerine göre de farklılıklar göstermektedir.

Kırsal alanlarda yaşayan kadınlar, kentsel alanlarda yaşayanlara göre daha fazla çocuk sahibi olmaktadır.

Doğurganlık, eğitim düzeyine göre de belirgin şekilde farklılaşmaktadır. Eğitimi olmayan kadınların en az ilkokul mezunu olan kadınlara göre 1 fazla doğum yaptıkları saptanmıştır. En az ortaokul mezunu olan kadınlarla karşılaştırıldığında ise eğitimsiz kadınların 2.5 doğum daha fazla yaptıkları görülmektedir.

Kadınlar, özellikle doğurganlık çağı boyunca aynı yaş grubu erkeklerle karşılaştırıldığında hekime daha fazla başvurmaktalardır. Ancak, erken çocukluk döneminde erkek çocuklar kız çocuklara göre hekime daha fazla götürülmektedir. Türkiye'de hekime başvuru gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Hekime başvurmada eğitim düzeyi önemli bir gösterge olup, yüksek eğitimli kadınlar hekime en sık başvuran grubu oluşturmaktadır.

Türkiye'de her yıl yaklaşık 2000 kadın, gebelik, doğum, lohusalık nedeniyle ölmektedir. 1989 yılı verilerine göre anne ölüm oranları %00.132'dir. Anne ölüm nedenlerinin dağılımına bakıldığında, gebelik ve lohusalık toksemilerinin %41, kanamaların %19.9, enfeksiyonların %5.5, diğer komplikasyonların %25 ve bilinmeyen nedenlerin %8.6 oranında olduğu gözlenmektedir. Bunlar riskli ve istenmeyen gebeliklerin önlenmesiyle büyük ölçüde ortadan kaldırılabilen nedenlerdir.

Anne sağlığına ilişkin göstergelere bakıldığında, kadınların %62'sinin gebelikleri sırasında eğitimli bir sağlık personelinin doğum öncesi bakım aldığı saptanmıştır. Canlı doğumların yarısından fazlasında doğum öncesi bakım, gebeliğin beşinci ayından önce başlamıştır. Kadınların gebelik sırasında tetanoz aşısı olması çok yaygın değildir. Kadınların %16'sının bir,

%26'sının iki veya daha fazla doz tetanoz aşısı olduğu saptanmıştır. 1993 Türkiye Nüfus Sağlığı Araştırması (TNSA), doğumların %60'ının bir sağlık kuruluşunda yapıldığını ortaya koymaktadır. Ancak, evde yapılan doğumların eğitimli bir sağlık personelinin yardımı olmaksızın yapıldığı sanılmaktadır.

Gebe olmayan kadınların yarısında, gebe olanların 2/3'ünde demir eksikliği anemisi vardır.

Sağlık Bakanlığı verilerine göre, 1985 Ekim ayından 1996 Kasım ayı sonuna kadar, toplam 600 kişinin HIV/AIDS ile enfekte olduğu saptanmıştır. Bunların 218'i AIDS vakası, 382'si HIV taşıyıcısıdır. Enfeksiyon trendi 1985'ten beri yavaş ancak sürekli artış göstermektedir. Türkiye'deki HIV bulaşmasının 1/3'ten fazlasında heteroseksüel cinsel ilişki rol oynamaktadır.

Aile planlaması eğitim-öğretim ve uygulama hizmetleri 1965 yılında yürürlüğe giren ve 1983 yılında güncelleştirilen 2827 sayılı "Nüfus Planlaması Hakkında Yasa" gereği Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde yürütülmektedir.

1993 yılı TNSA bulgularına göre, Türkiye'de evli çiftlerin yüzde 63'ü, gebeliği önleyici bir yöntem kullanmaktadır. Tüm çiftlerin %35'i modern bir aile planlaması yöntemi kullanmaktadır. Geleneksel yöntem kullananlar ise %28 oranındadır.

Eğitim düzeyi ile de ilişkili olan gebeliği önleyici modern yöntemlerin kullanım düzeyi yerleşim yerlerine ve bölgelere göre farklılıklar göstermektedir.

Düşük hızında 1990'dan bu yana az miktarda düşüş olduğu görülmektedir. Bu azalmanın, kendiliğinden düşüklerden çok, isteyerek düşüklerden kaynaklandığı gözlenmektedir. 1993 TNSA yapılmadan önceki yıl için isteyerek düşük hızı 100 ge-

belikte 18'dir. Düşük hızları, bölgelere göre farklılık göstermektedir.

Son yıllarda önemli düşüş göstermesine karşın, bebek ve çocuk ölüm hızları halen yüksektir. Çocuğun hayatta kalma şansı; doğum aralığı ve sıklığı, annenin yaşı ve annenin eğitim düzeyi ile yakından ilişkilidir. Anneleri eğitimsiz olan çocuklar arasında bebek ölüm hızı, anneleri en az ilkokul mezunu olan çocuklara göre 1.6 kez daha fazladır.

Kısa doğum aralığından sonra (iki doğum arasındaki sürenin iki yıldan az olması) doğan bebeklerin ölme olasılığı oldukça yüksektir. Bu çocukların ölüm riski, 4 yıl veya daha uzun bir doğum aralığından sonra doğan çocuklara göre 3.2 kez daha yüksektir.

B. Türkiye'nin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri:

Kadın ve Sağlık

- Ana ve çocuk ölümlerinin 2000 yılına kadar yarı yarıya azaltılması,
- Ana ve çocuk ölümlerini 1998 yılı sonuna kadar %30 oranında azaltmak,
- Kadınlara yönelik cinsel eğitim, üreme sağlığı ve bakım hizmetlerinin sağlanması,
- Tüm ilgili kamu ve özel kurumların işbirliği ile Türkiye'de kadın sağlığı konusunda veri ve bilgi toplanması,

- Kadınlara özgü hastalıklar konusunda tüm sağlık kurumlarında kadın sağlığı üniteleri ve danışma merkezleri kurulması,
- Kadının istediği kadar ve istediği aralıklarda çocuk doğurma hakkı konusunda bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmesi,
- Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak erken evliliğin önlenmesi ve ilk evlilik yaşının hem erkekler hem kızlar için 18'e yükseltilmesi,

C. Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Kadının hayatının bütün dönemlerinde uygun maliyetli ve nitelikli sağlık bakımına, bilgiye ve ilgili hizmetlere ulaşılabilirliğini artırmak

Hükümet tarafından;

1- Birinci basamak sağlık hizmetleri başta olmak üzere sağlık hizmeti sunan kuruluşların yaygınlaştırılması ve bu kuruluşlarda kaliteli hizmet sunumunun sağlanması,

2- Sağlık açısından yüksek risk taşıyan gruplara ulaşılarak etkili hizmet sunulması,

3- Sunulan hizmetlerin öncelikli olarak coğrafi bölgeler ve yerleşimler arasında farklılığı ortadan kaldıracak biçimde düzenlenmesi,

Hükümet, özel sağlık kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Kadınların kolayca ulaşabilecekleri danışmanlık merkezlerinin (merkez, birim gibi) kurulması ve yaygınlaştırılması için çalışılması,

2- Her türden sağlık kuruluşunda kadınlara özgü sağlık sorunlarıyla ilgili birimler (menapoz, erken tanı gibi) kurulması ve yaygınlaştırılması,

Hedef: Kadın sağlığının iyileştirilmesine yönelik önleyici programların oluşturulması ;

Hükümet tarafından;

1- Toplumun, kadın sağlığının korunması ve kadının tüm sağlık hizmetlerinden eşit düzeyde yararlanması konusunda bilinçlendirilmesi, bu amaçla topluma dayalı sağlık hizmeti yaklaşımlarından ve yaygın eğitim programlarından yararlanılması,

2- Tüm gebelerin saptanması ve düzenli izlenmeleri, doğum öncesi eğitim verilmesi ve doğumların sağlıklı şartlarda yapılmasının sağlanması,

3- İstenmeyen gebeliklerin sağlıklı şartlarda sonlandırılmasının sağlanması,

4- Nitelikli aile planlaması hizmetlerinin (danışmanlık, ulaşılabilirlik, elde edilebilirlik, gönüllü seçim, yöntem seçeneği, eğitilmiş personel), hasta hakları da (bilgi alma, erişebilirlik, seçim yapma, güvenilirlik, gizlilik, mahremiyet, onur, rahatlık, devamlılık, fikir bildirme) dikkate alınarak yaygınlaştırılması,

5- Emzirmenin teşvik edilmesi, gerekliliği ve yararları konusunda bilgi verilmesi.

6- Özel sektörün kaliteli sağlık hizmeti sunmasını sağlayıcı önlemlerin alınması ve izlenmesi,

Hükümet, özel sağlık kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Doğum ve düşük sonrası danışmanlık hizmetlerinin ve aile planlaması yöntemi sunumunun yaygınlaştırılması,

2- Hizmet veren personelin bilgi ve becerisinin arttırılması, personel hareketliliğinin engellenmesi,

3- Kadın sağlığı ile ilgili çalışan kurum ve kuruluşların nitelikli hizmet vermesinin sağlanması,

4- Erkeklerin istenmeyen gebeliklerin önlenmesinde sorumluluk bilincinin artırılması için gerekli eğitim, danışmanlık ve uygulama hizmetlerinin yaygınlaştırılması,

Hedef: Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, HIV/AIDS, cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularını ele alan, toplumsal cinsiyete duyarlı girişimlerin üstlenilmesi

Hükümet, özel sağlık kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Kadın ve erkekleri kendi cinsel ve üreme davranışları ve hakları konusunda sorumluluk almaya yönlendirecek eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması,

2- Toplumun cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve HIV/AIDS'in yayılımı ve korunma yöntemleri konusunda bilinçlendirilmesi,

3- Ulusal AIDS politikası çerçevesinde başlatılan çalışmaların desteklenmesi ve yaygınlaştırılması,

4- Cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılımını önlemek için kondom kullanımının ve ulaşılabilirliğinin desteklenerek artırılması,

Hedef: Kadın sağlığına ilişkin araştırmaların ve bilgilerin yaygınlaştırılması

Hükümet, özel sağlık kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Kadın sağlığını olumsuz etkileyen toplumsal davranışlar, uygulamalar ve yasal düzenlemeler ile ilgili araştırmalar yapılması,

2- Sunulan hizmetin niteliğiyle ilgili ölçütlerin belirlenmesi,

3- Kadının sağlığının iyileştirilmesine yönelik yaklaşımlara ilişkin maliyet ve etkinlik araştırmalarının yapılması,

4- Yukarıda belirtilen çalışmaların sonuçlarının değerlendirilerek yaygınlaştırılması, ulusal politika belirlemede kullanılmasının sağlanması ve bu tür araştırmaların mali ve teknik yönden desteklenmesi,

Hedef: Kadın sağlığına ilişkin kaynakların ve izleme çalışmalarının artırılması

Hükümet tarafından;

1- Toplumsal katılımın ve yerel finansmanın yaygınlaştırılması yoluyla sağlık hizmetlerine fon bulmada yenilikçi yaklaşımlar geliştirilmesi, kadınların sağlık gereksinimlerini ele alan hizmetlere, toplum merkezlerine ve topluma dayalı programlara bütçe tahsisinin artırılması,

2- Kadın sağlığı hizmetlerinde kaynak oluşturmak, hizmeti yaygınlaştırmak, uygun teknolojileri getirmek ve kalite geliştirme konusunda işbirliği yapmak üzere, özel sektör ve gönüllü kuruluşların katılımlarının artırılması, bu alanda çalışan gönüllü kuruluşlara parasal destek sağlanması,

Hükümet, özel sağlık kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından;

Kadın sağlığına yönelik çalışmalar yapan ve hizmet sunan tüm sektörlerle işbirliği ve koordinasyonun sağlanması.

Hedef: Kadın sağlığını olumsuz etkileyen toplumsal davranışların, yasal düzenlemelerin ve uygulamaların ortadan kaldırılması ve engellenmesi

Hükümet tarafından;

Aile içi şiddete bağlı fiziksel ve psikolojik sorunların, var olan sağlık hizmetleri alanında da ele alınması için sağlık çalışanlarına hizmet içi eğitim verilmesi,

Hükümet, özel sağlık kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından;

Tüm bu çalışmaların amacına ulaşması için her aşamada kamuoyuna kesintisiz bilgi aktarılması ve eğitim olanağının sağlanması.

IV. KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET

A. Durum Saptaması

Kadına yönelik şiddet, özel (aile) ve toplumsal alanda kişiler ya da devletler tarafından işlenen ya da işlenmesi görmezlikten gelinen fiziksel, cinsel ve psikolojik bir olgudur.

Bir insan hakkı ihlali olan kadına yönelik şiddetin boyutları bilinmemektedir. Kadına yönelik şiddetin tartışılması, 1980'lerden önce kadın hareketinin, daha sonra da bu hareketin oluşturduğu kamuoyu ile Türkiye'nin gündemine girmiştir.

Kadın Dayanışma Vakfı tarafından 1991 yılında Türkiye'de ilk kez bir yerel yönetim ve sivil toplum örgütü işbirliğiyle bir proje yaşama geçirilmiş, Altındağ Kadın Danışma Merkezi açılmıştır. Bu merkeze başvuran kadınlara, psikolojik, hukuki danışmanlık hizmeti verilmektedir. Aynı Vakıf tarafından, 1993 yılında da ilk bağımsız kadın sığınmaevi açılmıştır. Özellikle aile içinde şiddete uğramış kadınlara, kendi kendilerine yeterli olmaları ve kendi kararlarını verebilecekleri sağlıklı bir ortam sağlanması konusunda destek vermek amaçlanmaktadır.

1990'da kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfına bağlı, Kadın Danışma Merkezi ve Kadın Sığınağı açılmıştır. Vakfa

başvuran kadınlara, psikolojik, hukuki danışmanlık, iş bulmada rehberlik; barınma ihtiyaçlarının karşılanması beceri ve meslek kazandırmaya yönelik eğitim hizmetleri verilmektedir.

Ayrıca İstanbul Kadın Hakları Komisyonu ve Türk Hukukçu Kadınlar Derneği tarafından İstanbul'da şiddete maruz kalan kadınlara hukuki danışmanlık hizmeti sunulmaktadır.

28 Eylül 1994'de, kadınlara karşı her türlü şiddetin önlenmesi ve cezalandırılması, girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi konularında danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunmak üzere Genel Müdürlük bünyesinde Bilgi Başvuru Bankası (3B) kurulmuştur. Bilgi Başvuru Bankası'na (3B), bugüne kadar 2000'i aşkın kadın başvurmuştur. 3B'de kadınlara ücretsiz hukuki danışmanlık hizmeti sunulmaktadır.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, kadına yönelik şiddet konusuna ilişkin araştırmaları ve kurumlarda çalışan personelin eğitimi amacıyla sürdürülen programları desteklemektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne (SHÇEK) bağlı olarak, değişik bölgelerde (İzmir, Bursa, Antalya, Ankara, Eskişehir, İstanbul) 6 kadın konukevi bulunmaktadır. Kadın konukevlerine, korumasız kalıp terk edilen kadınlar, psikolojik, cinsel ve fiziksel istismara uğrayan kadınlar, kendi bünye veya çevre koşullarından doğan ve kontrolleri dışında oluşan maddi ve sosyal yoksunluk içine düşmüş kadınlar, istenmeyen evliliklerle karşı karşıya kalan kadınlar, cezaevinden yeni çıkmış kadınlar ile evlilik dışı çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından reddedilen kadınlar kabul edilmektedir.

Bornova Belediyesi Kadın Danışma Merkezi 1991 yılında İzmir'de kurulmuştur. Danışma merkezine başvuran kadınlara psikolojik, hukuki danışmanlık ve iş bulmada yardım hizmetleri verilmektedir.

İstanbul'da Küçükçekmece Belediyesi'nce 1996 yılında kurulan Küçükçekmece Belediyesi Kadın Evi, şiddete uğrayan kadınlara hizmet sunmaktadır.

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Krize Müdahale Merkezine, günlük yaşam içinde karşılaşılan sorunlarla ilgili psikosomatik belirtiler gösteren 15 yaşın üstünde genç, yetişkin ve yaşlılar başvurabilmektedir. Merkeze yapılan başvurular genellikle doğrudan kadına yönelik şiddetle ilgili değildir. Ancak diğer nedenlerle başvuran kadınların bir çoğunun sorunlarının gerçekte şiddete maruz kalmaktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

B. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri

Kadınlara Yönelik Şiddet

- Aile içi şiddeti ve genel olarak kadına ve çocuklara yönelik şiddeti önlemek için kampanyalar, ana-baba eğitimi programları düzenlenmesi.
- Sağlık görevlileri, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, çocuk gelişimi uzmanları, polisler gibi meslek elemanlarının eğitim programlarında, kadın ve çocuklara karşı şiddet konusunun yer almasının sağlanması.
- Şiddete uğrayan kadınlar için başvurabilecekleri merkezlerin ve sığınmaevlerinin sayısının artırılması, ücretsiz danışma, psikolojik ve yasal yardımın sağlanması.

C. Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Kadına yönelik şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak için önlemler alınması

Hükümet ve yerel yönetimler tarafından;

1- Merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve konuyla ilgili diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasında bilgi alışverişinin gerçekleştirilmesi ve ortak çalışma ortamının sağlanması,

2- Yargı, sağlık, güvenlik, sosyal hizmet ve eğitim personeli ile göçmenler ve mültecilerden sorumlu personele verilecek hizmet içi eğitim programlarında, kadın ve çocuklara karşı şiddetin önlenmesi ve uygulayıcıların cezalandırılması konularının yer almasının sağlanması,

3- Kadınların, şiddetin ardından ilk başvurduğu yerler olan karakol, sınır karakolu, hastane, mahkeme vb. hizmet kurumlarında kadın görevliler ve cinsiyet konusunda duyarlı uzmanların görevlendirildiği özel birimlerin oluşturulması,

4- Şiddete uğrayan kadınların başvuracağı danışma ve sığınma evlerinin sayısının artırılması, gerekli personel ve teknik donanımın sağlanması, var olan kadın danışma merkezlerinin ve sığınma evlerinin sürekliliği ve gelişimi için merkezi ve yerel yönetimlerin bütçelerinden pay ayırmaları,

5- Kent planlaması ve bina mimarisinde, sokak ve parkların iyi aydınlatılması ve telefon kulübelerinin sıklaştırılması gibi önlemlerle kadına yönelik şiddeti önleyici, güvenli ortamlar oluşturulması,

6- Göçmen ve/veya azınlık grubuna mensup kadınların var olan mekanizmalardan ve hizmetlerden yararlanması, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan mülteci ve yerinden edilmiş kadınlara koruma, yardım ve eğitim sağlanması,

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve kadının insan hakları konusunda, toplum bilincini geliştirmeye yönelik kampanya ve eğitim programlarının düzenlenmesi ve bu konuda hazırlanacak projelerin desteklenmesi,

2- Aile içi şiddeti önlemek amacıyla ana-baba ve çocuk eğitim programlarının düzenlenmesi için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılması,

3- Medyanın, özellikle kadın ve çocuklara yönelik olmak üzere, şiddeti olumlayan yayınlar konusunda uyarılması, bu tür yayınların yapılmaması konusunda kamuoyu oluşturulması,

4- Şiddete uğrayan kadınların davaları ile ilgili olarak oluşan kamuoyunun desteklenmesi, dava sürecinin izlenmesi ve hukuki yardım ağının oluşturulması,

5- Şiddete uğrayan kadın ve çocukların yasal haklarını bilme ve bilinçlendirme konusunda hukuki danışmanlık hizmetinin verilmesi, ücretsiz kriz (telefon) hatlarının kurulması,

Hedef: Kadının şiddete karşı korunması

Hükümet tarafından;

Ceza Yasalarında düzenlenen;

1- Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) tecavüz ve kaçırma gibi (İkinci Kitap 8.bab) cinsel saldırı suçlarının, "Genel Adaba ve

Aile Düzenine Karşı Cürümler" başlığı yerine, söz konusu bölümün, "Kişi Hak ve Özgürlüklerine Karşı İşlenen Cürümler" başlığı altında düzenlenmesi,

2- Irza tecavüz suçlarında mağdur açısından getirilen yaş haddinin 18 olarak kabul edilmesi,

3- Birden fazla kişinin tecavüzü halinde, tecavüz edenlerden birinin mağdur ile evlenmesinin evlenen ve diğerleri bakımından da cezayı erteleyici neden olarak kabul edilmesini öngören TCK 434. maddenin kaldırılması,

4- Eğitim amaçlı da olsa şiddete teşvik eden "tedip hakkı" ile ilgili (TMK 267. ve 389) TCK 477. maddesinin kaldırılması,

5- Evlilik dışı doğan çocuklara yönelik olmak üzere, "yeni doğan bebeğin öldürülmesi, gizlenmesi, nesep yok edilmesi, kendi haline terk edilmesi" gibi şiddeti teşvik edici suçlara hafifletici neden getirilmesini öngören hükümlerin kaldırılması için çalışmalar yapılması.

Ceza Yasalarında düzenlenmeyen;

6- Evlilik içi tecavüzün, ayrı bir suç olarak ele alınması, ispat yükümlülüğünün mağdur açısından kaldırılması,

7- Encest ilişkisinin ayrı bir suç olarak tanımlanması ve bu suç mağdurlarına yönelik koruyucu kurumsal önlemlerin alınması,

8- Aile içi şiddet konusunda şiddete uğrayan aile bireyi açısından koruyucu önlemler alınması ve uygulayan yönünden gerekli yasal düzenlemelerin yapılması (Örn: eşlerden birine diğeri tarafından şiddet uygulanıyorsa, ayrılık veya boşanma kararı sonrasında belirli bir uzaklık ve belirli bir süre ile şiddet uy-

gülayanın şiddete uğrayana, yaklaşmasının yasaklanması gibi) çalışmalar yapılması.

9- Türk Ceza Yasası'ndan doğan adli vakalar dışında, her ne sebeple olursa olsun yapılan bekaret kontrolü uygulamalarını gerçekleştirenler hakkında ceza yaptırımını getirilmesi,

10- Yukarıda belirtilen konulardaki yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi amacıyla kamuoyu oluşturulması,

Sivil toplum örgütleri ve meslek örgütleri tarafından

1- Ceza Yasasında düzenlenmeyen yukarıda anılan konular hakkında yasal düzenleme yapılması yönünde kamuoyu oluşturulması,

2- Bekaret kontrolünün TCK'nın gerektirdiği durumlar dışında uygulanmasının suç olduğunun ve maruz kalanın yasal haklarının kamuoyunda duyurulması ve bu durumun meslek etiği açısından sorgulanması için duyarlılık oluşturulması.

V. KADINLAR VE EKONOMİ

A-Durum Saptaması

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının, gerek kendileri gerekse aile ve toplumsal kalkınma için önemli olduğu kabul edilmekle birlikte işgücüne katılım oranları düşüktür ve yıllara göre de sürekli bir azalma göstermektedir. Yasalardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının mesleki ve teknik eğitim yoluyla niteliksel gelişimini ve işgücü piyasasına girişini sağlayacak ge-

rekli mekanizmaların oluşamaması bu düşüşün önemli nedenlerinden biridir.

Ekim 1990'da %34 olan işgücüne katılım oranı Nisan 1998'de %26.4'e gerilemiştir. Erkeklerin işgücüne katılım oranı aynı dönemde %75.3'ten %69'a gerilemiştir. Kırdaki tarım sektöründe, yoğunlukla aile işletmelerinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın, göçle kente geldiğinde, kent işgücü piyasasına girememektedir. Kadının aile içi rolü ve güç ilişkileri ile karar alma mekanizmalarındaki konumu kentsel işgücüne katılımı belirleyen önemli etkenlerdir. Aynı beceri ve eğitim düzeyinde olsalar da kente göç eden ve iş piyasasında yer alabilen erkeklerin yanında kadınların işgücü piyasasına girememesi nedenlerinin başında aile, yakın çevrenin tutumu ve daha genel olarak kültürel norm ve değerlerin ev dışında çalışmaya ilişkin yarattığı olumsuz yargılar gelmektedir. Bu olgu hem kırdaki hem de kentte kadının işgücüne katılımını azaltmaktadır. 12 yaş üzeri itibariyle işgücüne dahil olmayanların %51'ini ev kadınları oluşturmaktadır. Ev kadınlarının %66.6'sı gibi önemli çoğunluğunu ise kentsel yerlerdeki ev kadınları oluşturmaktadır.

Eğitim düzeyi de kadının işgücüne katılımını belirleyen en önemli etkenlerden biridir. Kentte kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, işgücüne katılımı da artmaktadır.

Türkiye'de kadın işgücü özellikle tarım kesiminde yoğunlaşmaktadır. Erkek işgücününün tarımdan kopması nedeniyle yıllara göre tarımda erkek işgücünde bir azalma görülürken, bu işgücü yerine ikame edilen kadın nüfusu tarım işgücü içinde artmaktadır. Nisan 1998 verilerine göre; kırdaki istihdam edilen kadınların %93'ü ve erkeklerin ise sadece %63'ü tarım sektöründedir. Bu artışa rağmen kırsal kesimde kadınların ekonomik durumlarında bir iyileşme gözlenmemektedir, çünkü tarım sektöründe çalışan kadınların %88'i ücretsiz aile işçisi konumundadır. Kent, kadın istihdamı açısından olumsuz bir yapı yansıtmakta-

dır. Daha önce belirtildiği gibi göçle kente gelen kadınlar ya ev kadını konumuna girmekte ya da marjinal işlerde yasal korumadan uzak sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadırlar. Kentteki kadın istihdamının belirleyici boyutu giderek kadınların kayıt dışı, informel sektörde niteliksiz işlerde çalışması biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Kadın işgücünün en çok istihdam edildiği bir diğer sektör hizmet sektörüdür. %19.7'i kadın işgücünden oluşan bu sektördeki iş alanlarından bazıları özellikle *kadınlar için uygun alanlar* olarak kadının geleneksel rolünün bir uzantısı biçiminde görülerek benimsenmektedir. Kadınları mesleki ve teknik eğitime yönlendirmek konusunda uygun politikaların ve yeterli desteğin olmaması nedeniyle, işgücü piyasasının gereksinimleri doğrultusunda nitelikli kadın işgücü oluşmamaktadır. Bu durum kadınları *kendilerine uygun alanlara* yönlendirme anlayışını yaygınlaştıran ve yeniden üreten bir etken olmaktadır. Bu faktörler kadınların işgücü içindeki rolüne yönelik kalıplaşmış anlayışı yeniden üretmekte ve yaygınlaştırmaktadır.

Sanayi sektörü, özellikle imalat sanayi, halen kadın işgücünün oldukça sınırlı olduğu bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Oysa aynı sektörde emek yoğun sanayi dalları için kadınlar halen tercih edilen işgücü konumundadır.

Sanayi ve hizmet sektörlerinde, özellikle kayıt dışı işyerlerinde yoğunlukla sağlıksız koşullarda ve düşük ücretle çalışmaya hazır, örgütlenmeleri kolaylıkla engellenebilecek olan kadın ve çocuk işgücü her türlü sosyal hak ve sosyal güvenceden yoksun şekilde çalıştırılmaktadır.

Çalışan kadın-erkek arasında bir başka belirgin fark, istihdam ediliş biçiminden kaynaklanmaktadır. İşveren/kendi hesabına çalışan kadın oranı %9.5 iken, erkeklerde bu oran %39.6'ya

yükselmektedir. Kadın istihdamındaki %62.6 olan ücretsiz aile işçisi oranı, erkek istihdamında %11.6'ya düşmektedir.

Türkiye'de gelişmişlik açısından bölgeler arasında önemli dengesizlikler bulunmaktadır. Bölgelerarası farklılıkları gidermek ve kırsal kesim kadınının sorunlarına çözüm üreterek kalkınmaya entegrasyonlarını sağlamak amacı ile 1980'lerden başlayarak ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli projeler başlatılmıştır.

Kadınlar, SSK, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR gibi sosyal güvenlik kurumlarından birine bağlı olarak çalıştıklarında sosyal güvenlik sistemi içine girebilmektedirler. Ücretli olarak sanayii ve hizmet sektöründe çalışanların önemli bir kısmı SSK aracılığıyla sosyal güvenlik kapsamındadır. 1996 yılı SSK kayıtlarına göre sigortalı kadın sayısı yalnızca 470.327'dir. Diğer bir deyişle, kadın sigortalılar toplam sigortalıların %10.17'sini oluşturmaktadır. (SSK, 1996) aynı yıl verilerine göre toplam 2.650.965 BAĞ-KUR sigortalısının ancak 255.305'i kadındır (%9.63). Kamu kesiminde memur olarak çalışanları kapsayan sosyal güvenlik kurumu olan Emekli Sandığı, kadınların en yüksek oranda yer aldığı kurumdur. 1996 yılında 1.878.000 olan Emekli Sandığı iştirakçisinin 570.911'i kadındır (%30.40). Türkiye genelinde aktif sigortalı 100 kişiden 14'ü kadındır.

Türkiye'deki mevcut durumu ana hatları ile ortaya koyduktan sonra kadının çalışma yaşamında karşılaştığı sorunlar şöyle özetlenebilir:

- Kadın işgücü ucuz emek olarak emek-yoğun işkolları olan tekstil, gıda, hazır giyim, tütün gibi sanayi dallarında yoğunlaşmıştır. Ancak, tarım sektörü ile karşılaştırıldığında bu sektörlerdeki kadın işgücü oranı düşüktür.

- İş piyasasında iş ve mesleklerin cinsiyet temelinde ayrılmış yapısı içinde kadınlar daha çok geleneksel kadın mesleklerinde çalışmakta, açık iş olmasına rağmen erkek işi olarak kabul gören işlere başvuramamaktadırlar. Böylece kadınlar, daha düşük statülü ve daha düşük ücretli işlerde çalışmaya razı olmaktadır. Bu durum kadın emeğinin ikincil bir emek olarak nitelendirilmesine ve kadının çalışmasının toplumsal boyutunun algılanmamasına neden olmaktadır.
- Tarım sektöründe hiçbir yasal düzenleme ile korumadan yararlanmaksızın çalışan kadınların ücretsiz aile işçisi konumunda olmalarının yanısıra, sanayii ve hizmetler sektöründe çalışan kadınlar da iş kolu veya işyerinin en alt kademelerinde niteliksiz işlerde yoğunlaşmaktadırlar. Düşük statülü işler, düşük ücretleri, süresiz ve geçici çalışmayı, sosyal güvencesizliği beraberinde getirmektedir. İşyerlerinde sağlık ve güvenlik koşullarının yetersizliği, kadın sağlığı açısından daha büyük bir risk oluşturmaktadır.
- Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım olanakları artmaktadır. Ancak, halen eğitimin her düzeyinde kadınlar aleyhine bir eşitsizlik söz konusudur. Kadın emeğine nitelik kazandırabilmek için örgün eğitimin yanında bilgi ve beceri geliştirmeye yönelik yaygın eğitime ihtiyaç vardır.
- Kadınların hem işe girerken, hem de girdikten sonra karşılaştığı cinsiyete dayalı ayrımcılık kadının çalışma yaşamında önemli bir engeldir. Belli iş ve mesleklere kadınların kabul edilmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, yönetici düzeyinde kadın sayısının

azlığı ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılması, ücretlerin düşük tutulması başlıca ayrımcılık örnekleridir.

- Kadınlar SSK, BAĞ-KUR ya da Emekli Sandığı'na bağlı olduklarında sosyal güvenlik kapsamına girmektedirler. Ancak bir işyerinde çalışmasına rağmen sigortalı olamayan çok sayıda kadın vardır. Ev kadınlara isteğe bağlı sigortalılık olanağı sağlayan BAĞ-KUR uygulaması, ödemede eşe bağımlı olma, gelir yetersizliği ve bilgisizlik gibi nedenlerle sınırlı kalmaktadır.

Günlük ve haftalık çalışma saatleri, kadının aile ve çalışma yaşamını uyumlaştırmasında bir engel oluşturmaktadır. Öte yandan, esnek çalışma biçimleri olarak tartışılan yeni çalışma biçimleri, özellikle kadın çalışanlara yeni bir yaşam biçimi olarak sunulmaktadır. Aile ve çalışma yaşamının uyumlaştırılması anlamında kısa dönemde desteklense bile, bu tür çalışma biçimlerinin kuralılaşmaya ve kazanılmış hakların (ücret, sosyal yardım, ücretli izin, sosyal güvenlik, kıdem tazminatı, sendika üyeliği, toplu iş sözleşmesi hakkı v.b.) kaybına yol açması bu çalışma türüne dikkatle yaklaşılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, kazanılmış alanların korunması, isteğe bağlılık ve geriye dönebilme ile ilgili koşulların sağlanması, özellikle de bu tür çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması yerine, günlük ve haftalık çalışma sürelerinin azaltılması tartışılmalıdır.

Yaygınlaşan çalışma türlerinden biri de kadının eve iş alarak çalışmasıdır. Kadının evde, girişimci olarak kendi adına ya da ücretli işçi olarak bir işveren adına yürüttüğü bu tür çalışma, kadının aile ve çalışma yaşamını içiçe geçirmekte, özellikle ücretli çalışan kadınlar için, işyeri ortamının asgari koruma koşul-

larından uzak, örgütsüz, düşük ücretli, kadını toplumsal etkileşimden ve kamusal alandan uzaklaştıran, çalışma koşulları dayatmaktadır. Ev içi çalışmayla ilgili kadın emeğinin niceliksel ve niteliksel olarak koruyan ve düzenleyen yasalar yetersizdir.

Kendi adına ya da ücretli olarak çalışan kadın ve erkeğin ücretlerinden kesilen vergide, özellikle evli kadınlar açısından bir ayırım vardır. Yasalar ve toplu iş sözleşmeleriyle getirilen sosyal haklar, kadının evli olması durumunda kısıntıya uğramaktadır.

Bütün çalışanlar arasında; emeğinin ikincil emek olarak nitelendirilmesi, üretkenliğinin aile bütçesine katkı ile sınırlandırılması yüzünden kadınlar, gebelik ve doğum nedeniyle işten ilk ve en kolay çıkarılabilir kesimi oluşturmaktadır. İş güvenliğini düzenleyen yasaların yetersizliği nedeniyle bu durumdan kadın çalışanlar daha fazla etkilenmektedir. İş güvencesi, çalışanların örgütlenme hakkını yaşama geçirmelerinde de en önemli güvencedir. İş güvencesinin yokluğu, bu alanda zaten edilgen olan kadınları sendikadan ve örgütlenmeden uzaklaştıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. 1998 yılı başı istatistiklerine göre toplam 2.856.330 sendikalı işçi içinde 375.971 sendikalı kadın üye bulunmaktadır. İşsizlik sigortası, geçici olarak işsiz kalan kadınlar için önemli bir destektir. Bu desteğin yokluğu önemli bir eksikliklerdir.

B- Türkiye'nin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri:

Kadınlar ve Ekonomi

- Kadının çalışmasını engelleyen en önemli faktör olan çocuk bakımı sorumluluğunun anne, baba ve devlet arasında eşit şekilde paylaşılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,

- Doğum sonrasında çocuk bakımı için babaya da izin verilmesi,
- Kadın veya erkek olsun, 100 işçi çalıştıran her işyerinde kreş açılmasının gerçekleştirilmesi, (şu anda 100 kadın çalıştıran işyerlerinin kreş açması zorunludur.)
- Tüm meslek alanlarında bütün kamu ve özel kurumların belli sayıda kadın çalışan almasının sağlanması,
- Kadın istihdamının artırılması konusunda projeler hazırlanması ve bu projeleri destekleyecek uluslararası finans kaynakları bulunması,
- Evde ve tarlada çalışan kadınların ev içi çalışmalarının ulusal hesaplara dahil edilebilmesi için sigortalı yapılması bu amacı tam anlamıyla gerçekleştiremeyen BAĞ-KUR sisteminde düzenlemeler yapılması,
- Kadınların kendi işlerini kurabilmeleri için özel koşullarda banka kredileri sağlanması, varolan kredi miktarının artırılması,
- Kadınların yukarıda belirtilen konularda bilinçlenmesi ve teşvik edilmesi için tüm medya kuruluşlarının da desteğiyle eğitim kampanyaları, konferanslar, seminerler düzenlenmesi,
- Tüm kadınları kapsayacak bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulması.

C- Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Mesleki ayırım ve istihdama ilişkin her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması

Hükümet tarafından;

1- Tüm meslek alanlarında, bütün kamu işyerlerinde belli sayıda kadın çalıştırılmasının sağlanması; özel sektörle ilgili sosyal tarafların bir araya getirilerek aynı ilkeyi benimsemeleri için çağrı yapılması, bu bağlamda İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun kadınlara danışmanlık ve meslek edindirme eğitimi konularında öncelik vermesi

2- Yasalarla ve toplu iş sözleşmeleriyle getirilen sosyal yardımların, kadının medeni durumundan bağımsız olarak kişiye bağlı haklar biçiminde uygulanması,

3- Kadının çalışmasına ilişkin yaygın kültürel değer ve normların dönüştürülebilmesi, çalışan kadınla ilgili yeni değerlerin yaygınlaştırılması için uygun iletişim kanalları yaratan projelerin hazırlanması,

Hedef: Kadın istihdamının artırılması, çalışan kadının korunması, istihdama uygun çalışma koşullarına ve ekonomik kaynaklara ulaşabilirlik de dahil, kadınların ekonomik haklarının ve bağımsızlığının yaygınlaştırılması

Hükümet tarafından;

1- Kadın emeğinin nitelik ve nicelik olarak, erkek emeğiyle eşit kılınabilmesi için, "eşit değerdeki işe eşit ücret" ilkesinin iş yasalarına ve ücret politikalarına yansıtılması,

2- Kadının gebelik ve doğum izni sırasında işten çıkartılmasının önlenmesi, sosyal güvenlik ve örgütlenme ile ilgili haklarını kullanması doğrultusunda kadın çalışanları güçlendirmek amacıyla; iş güvencesi ile ilgili 158 sayılı ILO sözleşmesinin uygulanabilmesi için yasal düzenleme yapılması,

3- 87 ve 151 sayılı ILO sözleşmeleri doğrultusunda kamu kesiminde çalışanların örgütlenmelerine ve sendikal hakları kullanmalarına olanak tanıyan yasal düzenlemenin yapılması,

4- Esnek çalışma olarak adlandırılan ve çoğu kez kadına özgü çalışma biçimleri şeklinde sunulan yeni çalışma türlerine, kadının kazanılmış haklarını koruyucu tedbirler gözetilerek yaklaşıması, isteğe bağlılık ve geriye dönüşün olanaklı olduğu yasal bir çerçeveye oluşturulması,

5- İşsizlik sigortası ile ilgili yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,

6- Çalışan kadınlara yönelik olarak kreş, gündüz bakımevi, yaşlı bakımevi vb. gibi sosyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması doğrultusunda başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere ilgili tüm kuruluşların işbirliğinin sağlanması,

7- Kamu ve özel sektör işyerlerinde işçi veya memur olmasına bakılmaksızın 100 kişi çalıştıran her işyerinde kreş açılması, kadın çalıştıran her işyerinde kadın sayısına bakılmaksızın emzirme odası açılması,

8- Kadın işçi çalıştıran işyerlerinin yoğun olduğu sanayi bölgelerinde işverenlerin ortak kreş ve çocuk bakımevi açmalarının özendirilmesi,

9- Tarım kesiminde çalışan kadınların, çalışma koşullarının yasal güvence altına alınması ve uluslararası normlara uygun çalışma ortamı oluşturulması amacıyla Tarım-İş Kanunu'nun çıkarılması,

10- Çocuk işçiliğinin azaltılması, çalışan çocukların buldukları ortamda sağlık ve güvenlik yönünden korunması ve psikolojik yönden desteklenmesi için, sosyal tarafların etkin rol üstlenebileceği bir politika izlenmesi, tarafların gereksinimleri doğrultusunda gerçekçi çözümler üretilmesi,

Hedef: Kadınların ekonomik kapasitesinin artırılması ve ticari ağlarının güçlendirilmesi

Hükümet tarafından;

1- Vergi mevzuatında varolan ve kadının harcanabilir gelinde azalmaya yol açan hükümlerin değiştirilmesi,

2- ILO'nun 177 Sayılı Sözleşmesi çerçevesinde eve iş olarak evde ücretli çalışma konusunda yasal düzenlemeler yapılması,

3- Kamu ya da özel sektör dışında olan ve çeşitli biçimlerde evde gelir elde eden kadınların kendilerine güven, pazarlık gücü oluşturabilmeleri; çalışma hakkı konularında örgütlenmeleri ve bilgilendirilmeleri ve sosyal güvenlik için bir iletişim ağı oluşturulması,

Hedef: Kadınlar ve erkekler için çalışma ve aile sorumluluklarının uyumlu olmasının yaygınlaştırılması

Hükümet tarafından;

1- Aile ve çalışma yaşamının uyumlaştırılması için günlük ve haftalık iş sürelerinin azaltılması,

2- Çalışan kadınların çocuk bakımı sorunlarının çözümlenebilmesi ve çalışma yaşamından uzun süre uzak kalmamaları için doğum sonrası çocuk bakımından dolayı babaya da izin verilmesi doğrultusunda iş yasalarında ve Devlet Memurları Kanunu'nda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,

Hedef: *Kadın emeğinin görünür kılınması*

Hükümet ve Hükümet dışı kuruluşlar tarafından;

1- Tarımda ve/veya evde ücretsiz çalışan kadınların ev içi emeğinin görünür kılınabilmesi amacıyla ulusal hesaplara dahil edilmesi yolunda gerekli çalışmaların yapılması

2- Kamu ve özel sektörde kadının ekonomiye katkısının tesbit etmek amacıyla yürütülecek araştırma ve uygulama projelerinin desteklenmesi,

3- Dünya Bankası destekli Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi kapsamında yapılan araştırma sonuçlarının etkili bir şekilde yaygınlaştırılması,

4- Küçük girişimciliğin teşvik edilmesi amacıyla kredilere ulaşım, pazarlama, yasal prodesür v.b. konularda ilgili tüm kişi ve kuruluşlara bilgi ve doküman sağlanması için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) ve çeşitli bankalarla işbirliğine gidilmesi,

VI. YETKİ VE KARAR ALMA SÜRECİNDE KADINLAR

A- Durum Saptaması

T.C. Anayasası'nın 10. maddesinde yasa önünde eşitlik ilkesi bulunmasına ve cinsiyet nedeni ile ayırım yasağı olmasına karşın, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları yönünde Anayasa'da özel bir madde bulunmamaktadır. Ancak uygulamada 10. madde, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları ve Anayasanın genel eşitlik ilkesini sağladığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Ülkemizde hükümetlerce uygulanması amacıyla, beş yıllık dönemler halinde hazırlanan kalkınma planlarından Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1990) kadın konusu ilk kez bir sektör olarak yer almış ve bu konuda izlenmesi gereken politikalar ve alınacak önlemler belirtilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının "Hukuki ve İdari Düzenlemeler" bölümünde Türk Medeni Kanunu'nda, ceza ve vergi kanunlarında çalışma hayatını düzenleyen yasalarda kadın-erkek eşitliğine aykırı konuların eşitlikçi bir anlayışla düzenlenmesine yönelik değişikliklerin yapılması öngörülmüştür.

1997 yılının Temmuz ayında kurulan 55. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Programı'nda, kadının ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yaşama tam olarak katılımının sağlanması için, toplumdaki olumsuz şartların ortadan kaldırılması yönündeki çalışmalara ağırlık verileceği ifade edilmiştir.

Ülkemizde kadınlar 5 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Ancak, karar mekanizmalarında ve güç paylaşımında kadınların dezavantajlı konu-

mundan dolayı, yasal alandaki bu gelişmeler toplumsal/siyasal yaşama tam olarak yansıtılamamıştır. Türkiye'de seçme hakkının kullanımında kadınlarla erkekler arasında fark olmamasına karşın, kadınların seçilme haklarını yeterli olarak kullanabildiklerini söylemek mümkün değildir.

Türk toplumunun son yüzyıllık tarihi gözden geçirilince, en anlamlı değişmelerin kadınların toplumsal konumunda olduğu görülmekle birlikte, kadınların değişen ekonomik ve toplumsal yapıyla ilişkili olarak günümüze kadar çözülememiş birçok sorunlarının olduğu bir gerçektir.

Kadınlar çalışma hayatının ve üretimin içinde olmalarına karşın, bu üretimden yeterince pay alamamaktadır. Aldıkları pay ise ataerkil değerler nedeniyle, kadın adına bir sermaye birikimine dönüştürülememektedir. Bu nedenle siyasete aktif olarak katılmayı düşünen kadınların karşılaştıkları en temel sorunlardan biri, başta "adaylık ödentisi" olmak üzere, propaganda, tanıtım ve diğer siyasi çalışmalar için gereken finansmanı sağlayamamalarıdır. Bu durumda, siyasetin erkeklere özgü bir alan olduğu yargısı değiştirilememekte, kadın geleneksel değerlerin baskısından kurtulamamakta, aile içindeki çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi sorumluluklar da kamu desteğinden yoksun olduğu için kadının omuzlarına yüklenmektedir.

1980'li yıllarda kadın hareketinin ivme kazanması, kadının siyasal bilincini yükseltmiş, kadını siyasal yaşama katılmaya özendirmiş, siyasi partilerin de bu konuyu önemsemesine neden olmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan beş partiden sadece birisi, 1980'li yıllardan başlayarak "il-ilçe meclisleri ve parti üst yönetiminde her iki cinsiyetten en az 1/4 oranında üye bulunur" hükmü ile kota uygularken, iki parti ise 1995 genel

seçimlerinde adaylardan alınan adaylık ücretinde kadın adaylar için % 50'lik bir indirim yapmıştır.

Ayrıca 1982 Anayasası ile partilerin kadın ve gençlik kollarının kurulması açıkça yasaklanmış olmasına karşın, 23 Temmuz 1995 tarih ve 4121 sayılı kanunla yapılan değişiklikle bu yasak kaldırılmıştır. Konu ile ilgili olarak yasalarda yapılacak değişiklik çalışmaları devam etmektedir.

Sonuç olarak maddi zorluklar aşılrsa, gerek eğitimi gerek yasalarla tanınan haklarını kullanma konusundaki bilinçlenme düzeyi yükselse ve saygın meslek sahibi olsalar bile, kadınların temsilci düzeyinde güç paylaşımında yer alması ataerkil kültürden, toplumsallaşma biçimlerinden, kalıplaşmış siyasi geleneklerden kaynaklanan sorunlar nedeni ile engellenmektedir.

Kadın milletvekillerinin Parlemntoda en yüksek oranda temsil edildiği yıl, kadınların da katıldığı ilk seçimlerin yapıldığı 1935 yılı olmuştur. Bu dönemde 395 milletvekilinden 18 kadın milletvekili parlamentoya girmiş ve kadın milletvekillerinin toplam parlamenterler içindeki oranı % 4.6 olmuştur. Ancak parlamentoya katılım oranı, 1946 seçimlerinden sonra çok partili sisteme geçişe bağlı siyasal ideolojideki değişim sonucu hızlı bir düşüş kaydetmiştir.

24 Aralık 1995 tarihinde yapılan son genel seçimlerde parlamentoya giren kadın oranında bir önceki seçim dönemine göre belirli bir artış görülmüştür. (TBMM'ne giren 550 milletvekilinin 13'ü yani % 2.4'ünü oluşturabilmiştir.)

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde de kadının temsili sınırlıdır. 1984 yılında 2.202 İl Genel Meclisi Üyesinin % 0.3'ü, 1989 yılında

2653 İl Genel Meclisi Üyesinin % 0.8'i ve 1994 yılında ise 30.334 İl Genel Meclisi Üyesinin % 0.8'i kadınlardan oluşmuştur.

1984 yılında seçilen Belediye Başkanları arasında hiç kadın bulunmaz iken, 1989 yılında belediye başkanlıklarının % 0.2'si, 1994 yılında ise % 0.4'ü kadındır.

1984, 1989 ve 1994 yerel seçim sonuçları karşılaştırıldığında, Belediye Başkanlıkları düzeyinde sadece oransal bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların siyasal yaşama katılmalarında yukarıda belirtilen engellerin hala var olduğunu kanıtlamaktadır.

Yüksek eğitim görmüş kadınların başlıca çalışma alanı kamu sektörüdür. Ancak karar mekanizmalarında kadınların sayısı oldukça düşüktür. Örneğin: 1994 yılı Kamu Personeli Anket sonuçlarına göre bazı hizmet sınıflarında kadın memur oranı (genel idari hizmetler % 32.71; sağlık hizmetleri % 65.63 ; eğitim ve öğretim hizmetleri % 43.44 olarak) belirtilmiştir.

Türkiye'de bugüne dek bir kadın vali atanmıştır. Bu gün ise hiçbir ilin valisi kadın değildir. Türkiye'deki toplam 806 kaymakamın sadece 3'ü, 118 kaymakam adayının da 4'ü kadındır.

Zaman zaman görülen fiili engellemelere karşın kadın yargıç ve savcılarının sayısı giderek artmaktadır. Türkiye'deki adli yargı hakim ve cumhuriyet savcılarının sayısı 8000'e yakındır. Kadın hakim ve cumhuriyet savcılarının bu toplam içindeki oranı % 18'dir. Yüksek yargı organlarından Danıştay'ın başkanı kadındır ve Danıştay'ın 16 kadın üyesi bulunmaktadır. Ayrıca Danıştay'da 23 kadın danıştay savcısı, 65 kadın da danıştay tetkik hakimi olarak görev yapmaktadır. Yargıtay'ın 238 üyesinden 12 üyesi kadın olup, Yargıtay'da 1 kadın daire başkanı olarak gö-

rev yapmaktadır. 11 asil, 4 yedek olmak üzere toplam 15 üyesi olan Anayasa Mahkemesinin; 1 asil, 2 yedek olmak üzere 3 üyesi kadındır.

Türkiye'de Barolar Birliğine kayıtlı toplam 34862 avukat içindeki kadın avukatların oranı %30 civarındadır.

1996-97 yılı verilerine göre Türkiye'de üniversitelerde görev alan 53.805 öğretim elemanının %33'ü kadındır. Profesörlerin %21.2'sini, doçentlerin %30'unu, yardımcı doçentlerin %26.2'sini, öğretim görevlilerinin %29.5'ini, araştırma görevlilerinin %35.8'ini, okutmanların %54.7'sini kadın öğretim elemanları oluşturmaktadır.

Türkiye'de uzmanlık gerektiren mesleklerde çalışan kadınlar, özellikle eğitim, tıp ve hukukla ilgili alanlarda yoğunlaşmaktadır.

Türkiye'de kadın ve erkeklerin eşit koşullarda ülkemizi yurt dışında temsil etme hakkı olmasına rağmen, uygulamada bu statüdeki kadın sayısı erkeklere oranla çok azdır.

Hızla gelişen ülkemizde, yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma yaşamında da kadınların statüsünün yukarıda görüldüğü üzere geleneksel çizgi dışına çıkmaya başladığı bir gerçektir. Ayrıca kamu sektöründe kadınlar üst düzey görevlerde giderek daha fazla yer almaktadır. Özel sektörde ve meslek kuruluşlarındaki yönetici durumundaki kadınların sayılarında da artış görülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Aile Sağlığı Bölümü Direktörü, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddeler Programı As-

ya Pasifik Direktörü, Birleşmiş Milletler INSTRAW Başkanı, Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komite Üyesi, Avrupa Konseyi Eş Başkanlığı, NATO Kadın Askerler Komitesi Başkan Yardımcılığı gibi bazı uluslararası görevlerde ülkemizi kadınlar temsil etmektedir.

B- Türkiye'nin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri:

Yetki ve Karar Almaya Katılım

- Kadın politikalarının sürekliliğini sağlayabilmek için bir çerçeve eşitlik yasasının kadın bakış açısı ağırlıklı olarak çıkarılması,
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine konan çekincelerin, öngörülen yasal değişikliklerin gerçekleştirilerek kaldırılması,
- Siyasal partilerin kadın komisyonları kurmalarını sağlayacak yasal değişikliklerin yapılması,
- Kota sistemi uygulayarak siyasal partilerin her düzeydeki karar ve yürütme organına kadınların katılımının artırılması,
- Kadınların yerel yönetimlere katılmalarını artırmak için de kota sisteminin uygulanması,
- Gerek kamu gerekse özel kesimde yönetimde yer alan kadınlara ilişkin bilgi toplayacak ve araştırmalar yapacak bir birimin ulusal mekanizma içinde oluşturulması,

- Aile içinde sorumluluğun ve yetkilerin kadın ve erkek arasında eşit şekilde paylaşılmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması.

C- Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Kadınların yetki ve karar alma mekanizmalarına katılımını güçlendirecek yasaların çıkarılması.

Hükümet tarafından;

1- Anayasa'nın 10.maddesinde belirtilen "Yasa Önünde Eşitlik" güvencesinin yaşama geçirilmesi için çalışmaların yapılması,

2- Toplanacak bir kurultayla "Çerçeve Eşitlik Yasası" nın teknik ve kuramsal boyutunun oluşturulması,

3- Başta "Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" olmak üzere tüm uluslararası sözleşmelere çekince konulmasına neden olan, kadının insan haklarına aykırı yasa maddelerinin yürürlükten kaldırılması için çalışmaların yapılması,

4- Kadının insan haklarını koruyan uluslararası sözleşmelere uygun olarak iç hukuktaki yasal düzenleme çalışmalarının yapılması,

Hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Hem devlet hem sivil toplum örgütleri tarafından kadınların öncelikle varolan yasal haklarını bilmeleri ve kullanmaları konusunda bilgilendirilmesi,

2- Bu alandaki tasarıların, siyasal parti gruplarınca benimsenmesi ve özellikle kadın milletvekillerince savunulması için etkin çalışmalar yapılması, sivil toplum örgütlerinin de bu çalışmalara katkı sunması için harekete geçirilmesi,

Hedef: Kadınların yetki ve karar alma süreçlerine eşit ulaşmaları ve etkin katılımlarının sağlanması

Hükümet tarafından;

1- Kamu sektöründe kadının yönetime katılması, yönetim organlarında görev alması ve yükselmesi önündeki var olan bürokratik engellerin kaldırılması; özel sektörde kadının yöneticiliğe özendirilmesi, ve her iki sektörde de kadına yönelik olumlu ayrımcılık yapılması için var olan mevzuatın taranması, bu doğrultuda yeni düzenlemelerin yapılması,

2- Kamu kesiminde kadının üst düzey yöneticiliğe yükselmesinde cinsiyete dayalı ayrımcılığı önlemek için nesnel ölçütler getirecek yasal düzenlemelerin yapılması (örneğin; 657 sayılı yasa, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname vb...)

Hedef: Kadınların siyasal yaşama etkin katılımlarının sağlanması

Hükümet tarafından;

1- Kadınların parlamentoda ve yerel yönetimlerde gerçekçi bir oranda temsil edilmelerini sağlayacak kota sisteminin ve uygulama koşullarının yaratılması için çalışmalar yapılması,

2- Siyasal partilerde, tüm kademelerdeki yöneticilerin seçimi sırasında; cinsiyete dayalı bir ayrımcılığın yapılmaması ve

siyasal partilerce bu konuda nesnel ölçütlerin belirlenmesi için çalışmalar yapılması.

3- Siyasal partilerin tüm karar ve yürütme organlarında kadınların yer alması için uygulanacak kota konusunda siyasal partilerin ve kadınla ilgili sivil toplum örgütlerinin gereksinimi olan bilgi ve dokümanın sağlanması.

4- Etkin siyaset yapmak isteyen kadınların, maddi açıdan desteklenmesi için, Hazine tarafından siyasal partilere verilen parasal desteğin belirli bir oranının, kadın adaylara ayrılmasının sağlanması.

Hükümet, siyasal partiler ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Kadınların siyasal kimlik kazanmalarının özendirilmesi, siyasal alanda kadın bakış açısı edinmeleri ve kadın adayların desteklenmesi için eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmesine olanak sağlanması ve üniversitelerin sivil toplum örgütleri ile bu sürece katılması.

2- Siyasal partilerdeki kadın ve gençlik kollarının etkin kılınması amacıyla, Siyasal Partiler Yasası'nda gerçekleştirilecek değişikliğin yaşama geçirilmesinin hızlandırılması için çalışmalar yapılması.

3- Yaşamın her alanında, kadının siyasal yaşama katılmasını sağlayan mekanizmalar üretilmesi ve bunu gerçekleştirecek koşulların sağlanması amacıyla birey ve yurttaş kadın imajının öne çıkarılması için çalışmalar yapılması.

VII. KADINLARIN İLERLEMESİNDE KURUMSAL MEKANİZMALAR

A- Durum Saptaması

"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" gereğince ve Türk kadınına sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hakettiği statüyü kazandırmak üzere 29.10.1990 tarih ve 3670 sayılı Kanunla, kadın konusunda ulusal bir mekanizma olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 24.06.1991 tarih ve 20911 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Kanunla Başbakanlığa bağlanmıştır.

Genel Müdürlüğün kuruluş amacı:

Türk kadınının,

- Eğitim seviyesini yükseltmek,
- Tarım, sanayi ve hizmetler kesiminde ekonomik hayata katılımını artırmak,
- Sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak,
- Kadının statüsünü genel olarak geliştirmek üzere, eşitlik içinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettiği statüyü kazandırmaktır.

Genel Müdürlüğün görevleri:

- Kadının sosyal, ekonomik ve siyasi kararlara katılımını artırarak, kalkınma süreci ve toplumla bütünleşmesini sağlamak,

- Kadının statüsü ve sorunları konusunda gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında yapılan çalışmalarını derlemek;
- Yurt içinde kadının statüsü ve sorunlarının çözümlenmesine temel teşkil edecek yaş ve cinsiyete göre istatistiki veri toplamak,
- Kadının statüsü ve sorunları konusunda görev verilmiş olan kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, bu kuruluşlardan konu ile ilgili bilgileri istemek, bu konuda faaliyette bulunan gönüllü kuruluşları desteklemek, yerel yönetimlerin kadınla ilgili her türlü faaliyetini izlemektir.

Türkiye, insan kaynağına ilişkin her türlü istatistiği, ulusal istatistik teşkilatı Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) kurulduğu 1927 yılından beri toplumsal cinsiyet ayrımında derlemekte ve yayınlamaktadır. Kapsam ve yöntem değişikliği nedeniyle bazı istatistikler zaman serisi oluşturmamakla birlikte nüfus, eğitim, işgücü vb. temel veriler geriye dönük 70 yılı kapsayacak şekilde yayınlanmıştır.

DİE çeşitli alanlarda varolan istatistikleri kadının konumunu ve kadın sorununu yansıtacak biçimde yeniden düzenleme çalışmalarına 1990 yılında başlamıştır. DİE bu konudaki çalışmalara hız vermek ve konunun uzmanı teknik eleman yetiştirmek amacıyla 1993 yılında Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi'ni kurmuş ve aynı yıl Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün Birleşmiş Milletler Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi çerçevesinde bilgisayar ortamında kadın istatistikleri ve göstergeleri veri tabanını oluşturma çalışmalarına başlamıştır. Bunun yanında, kadın

konusunda çalışan diğer ulusal kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak, onların gereksinme duyduğu konular veri üretiminde dikkate alınmakta ve kurum dışı istatistiksel çalışmalara teknik destek verilmektedir.

1990 yılından itibaren çeşitli alanlarda kadın istatistiklerini içeren iki kitabı 'İstatistiklerle Kadın, 1927-1990' ve 'Kadın İstatistikleri, 1927-1992' başlığı ile yayınlanmıştır.

Kadın ve erkeğin ekonomik yaşama katılmasına ilişkin veriler firma düzeyinde, kamu/özel ve sektör ayrımında 1970'li yıllardan beri, hanehalkı düzeyinde de 1988 yılından beri derlenmektedir.

Ev kadınlarının zaman kullanımını, hizmet üretim süresini, gönüllü faaliyetlerini ölçen "zaman kullanımı (time use)" araştırmasının ise yöntem çalışması tamamlanarak pilot alan uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet ayrımında fakirlik ve gelir dağılımını belirlemeye yönelik yöntem çalışmaları 1994 yılından bu yana sürdürülmektedir.

Türkiye'de doğurganlık, bebek ve çocuk ölümlülüğü, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım, aile planlaması hizmetleri, çocuk sağlığı vb. konularda Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün gerçekleştirdiği nüfus araştırmalarıyla bölge ayrımında veri derlemektedir.

Hayati kayıt sisteminin (doğum ve ölüm kayıtları) iyileştirilmesine yönelik 1994'de oluşturulan sektörlerarası kurul çalışmalarını sürdürmektedir. Hastalık konusunda olan veri eksikliği ise Sağlık Bakanlığı'nın ilgili kurumlarla işbirliği halinde sürdür-

düğü 'Sağlık Enformasyon Sistemi' projesi çerçevesinde gidecektir.

Kadına yönelik şiddetle ilgili verilerin derlenebilmesi için hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

B- Türkiye'nin Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Taahhütleri:

Kadınların İlerlemesinde Kurumsal Mekanizmalar

- Kadın konusuyla ilgili ulusal mekanizmanın personel ve finans açısından güçlendirilmesi, hizmetlerinin yurt çapında yaygınlaştırılmasını teminen gerekli örgütlenme yapısının oluşturulması,
- Devlet kurum ve kuruluşlarında kadın birimlerinin oluşturulması ve aralarında koordinasyonun sağlanması,
- Gerek bu birimler arasında gerekse sivil toplum örgütleri arasında sağlıklı bilgi akışını sağlayacak bir ağ kurulması.

C- Gerçekleştirilecek Eylemler

Hedef: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yasal bir statü kazanmasının sağlanması

Hükümet tarafından;

1- "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Kurulması Hakkındaki Kanun Taslağı"nın yasalaşması doğrultusunda, siyasi iradeyi oluşturmak üzere milletvekillerinin bilgilendirilmesi,

- Bu yönde lobicilik yapacak olan, kadınlara ilgili sivil toplum örgütlerine doküman sağlanması.

2- Yasanın TBMM'de kabulü halinde Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün tüm ülkede yaygınlaşma politikasının belirlenmesi.

Bu amaçla yeni örgüt şemasının oluşturulması.

- Bu amaçların gerçekleştirilmesi için yeterli bir bütçenin ayrılmasının sağlanması.
- Taşra örgütlenmesinin hangi illerde öncelikle kurulması gerektiğinin araştırılması.
- Yeni kadro gereksinimi ve işgücü kaynaklarının belirlenmesi.

KSSGM'nin taşra teşkilatında görevlendirilecek personel için hizmet içi eğitim programının oluşturulması.

3- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleriyle kadın konusyla ilgili işbirliğinin güçlendirilmesi.

- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün koordinasyon rolünün sürekli olarak güçlü tutulması amacıyla toplantı, yayın vb. yoluyla bir bilgi ve iletişim ağı kurulması.
- Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nde sivil toplum örgütleriyle ilgili birim oluşturulması.

Hedef: Pekin Eylem Platformunun 297 inci maddesinin yaşama geçirilmesi.

Hükümet tarafından;

1- Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonuçlarını yaygınlaştırmaya yönelik "Koordinasyon Kurulu" nun oluşturulması ve etkin çalışmasının sağlanması,

- Bu kurulun kamu kurum ve kuruluşları ve özellikle kadın sivil toplum örgütleri ile birlikte gerçekleştirilmesi,

2- Ulusal yükümlülüklerin yerine getirilmesi için stratejiler oluşturmak,

- Dördüncü Dünya Kadın Konferansı taahhütlerinin uygulanmasının, periyodik rapor yayımlayarak izlenmesi,
- Dördüncü Dünya Kadın Konferansına katılan diğer ülke çalışmalarının izlenmesi,

¹ Pekin Eylem Platformu 297. Madde: "Mümkün olan en kısa sürede, tercihan 1995 sonuna kadar hükümetler, ilgili kurumlar ve hükümet dışı kuruluşlarla müzakereler yaparak Platform için uygulama stratejileri geliştirmeye başlamalı ve tercihan 1996 sonuna kadar kendi eylem stratejilerini ve planlarını geliştirmiş olmalıdırlar. Hükümetin üst düzey yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları da bu planlama sürecinde yer almalıdırlar. Hazırlanacak uygulama stratejileri de kapsamlı olmalı, izleme için süresi önceden saptanmış hedefleri ve sabit noktaları olmalı ve uygulama için kaynakların tahsisine ve yeniden tahsisine ilişkin teklifler içermelidir. Gerekli yerlerde uluslararası topluluğun, kaynaklar dahil her açıdan desteği sağlanmalıdır.

Hedef: Toplumsal cinsiyete dayalı istatistiklerin geliştirilmesi

Hükümet tarafından;

1- 1998 yılı sonunda kadın istatistikleri ve göstergeleri veri tabanı ile ilgili çalışmaların DİE tarafından tamamlanması,

2- Zaman kullanımı anketinin, 1997/1998 döneminde DİE tarafından gerçekleştirilmesi, buna bağlı olarak kadınların ev içi üretimleri ve gönüllü çalışmalarının gayri safi milli hasıla hesaplarına dahil edilmesi,

3- 1997/1998 döneminde "Yoksulluk Sınırı Altındaki Hanelerde Kadın ve Çocukların Durumu" ve "Hanehalkı Reisi Kadın ve Erkek Olan Hanelerin Gelirlerinin Karşılaştırılması" çalışmalarının DİE tarafından gerçekleştirilmesi,

4- "İstatistiklerle Kadın, 1927-1996" başlıklı kitabın 1998 sonunda yayınlanması,

5- DİE tarafından yapılacak nüfus araştırmalarında temel demografik göstergeler yanında, anne ölümlülüğü ve cinsiyet ayrımında yetişkin ölümlülüğü konusunda da yeni verilerin derlenmesi,

6- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılacak Nüfus araştırmalarında doğurganlık, bebek ve çocuk ölümlülüğü, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım, aile planlaması hizmetleri, çocuk sağlığı, kadının statüsü vb. konularda yeni verilerin derlenmesi,

VIII. KADINLAR VE MEDYA

A-Durum Saptaması

Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçları haber ve yorumlar aracılığıyla toplumsal yargıları yeniden üretmektedir. Kitle iletişim araçlarına egemen olan erkek bakış açısı nedeniyle, kadına ilişkin kalıplaşmış yargılar yeniden üretilmekte görünürdeki değişime rağmen geleneksel kadın imgesi pekiştirilmektedir. Gerçekte, yeni kadının düşünceleri, inançları, kendini gerçekleştirme biçimleri yansımamaktadır.

Türkiye'de de kitle iletişim araçlarında kadın farklılığı ve kadın bakış açısı yansıtılmamaktadır. Örneğin, şiddeti konu alan yayınlarda kadınlar "zavallı" veya "kurban" edilmiş olarak sunulmaktadır. 1993 yılında yapılmış olan "*Medya, Şiddet ve Kadın*" adlı araştırmada gazetelerde yayınlanan şiddet haberleri incelenmiş ve haberlerin %15.2'sinde şiddete uğrayan kadını acınacak durumda gösteren tanımlamalara; %7.6'sında da kadının namusuyla ilgili olumsuz tanımlamalara yer verildiği saptanmıştır.

Son yıllarda kadının özgürleşmesini konu alan basılı yayınların sayısı artmış, kadın söyleminin gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

Yönetmenliğini bir kadının yaptığı ve Tanzimattan bu yana kadınların hak arama mücadelesini ele alan "*Kadınlar Vardır*" belgeseli, Türkiye'deki kadın hareketinin tarihsel gelişimi üzerine yapılan ilk çalışmadır. TRT tarafından Türkiye'de kadın hareketinin dünyadaki gelişime paralel olarak ele alındığı "*Kapılar Açılınca*" adlı bir belgesel dizi hazırlanmıştır. Ayrıca Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi çerçevesinde "*Kadınlar Çalıştıkça*" adlı 30 dakikalık bir belgesel film hazırlanmıştır.

C- Yapılacak Eylemler

Hedef: Kitle iletişim araçları ve yeni iletişim teknolojileri içinde kadınların karar alma sürecine katılımının ve ulaşabilirliğinin artırılması,

Hükümet tarafından ;

1- İletişim ağları kurularak yeni teknolojilerin çeşitli kurum, kuruluş ve örgütler arasında bilgi alışverişi oluşturacak biçimde kullanılmasının sağlanması,

2- Yasal çerçevede basın özgürlüğünün tam olarak güvence altına alınması, bu yolla ifade özgürlüğünün sağlanması ve medyanın toplumsal kalkınma sürecine uyumlu katkısının özendirilmesi,

3- Medya Yasası'nın (tüm ilgili birimlerinin görüşleri alınarak) çıkartılması; özellikle özel radyo ve televizyon kanalları için denetim mekanizmasına işlerlik kazandırılması,

4- Radyo Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) yeniden yapılandırılması, kadınların RTÜK'ün bütün danışma, yönetim, düzenleme ve izleme ünitelerine tam ve etkili katılımının sağlanması,

Hükümetler ve sivil toplum örgütleri tarafından;

1- Seçimlere katılan kadın adayların tanıtım kampanyalarını desteklemeleri için medya kuruluşlarına özel vergi indirimi vb. özendirici düzenlemelerin yapılması,

2- Yeni teknolojiler dahil iletişim sistemlerinin kadınların demokratik süreçlere katılımlarını güçlendiren bir araç olarak kullanılmasının teşvik edilmesi,

3- Kitle iletişim araçları için (deneysel çabalar da dahil) fon ve bilgi sağlayabilecek, kadınlara yönelik eğitim, öğretim programlarının geliştirilmesinin özendirilmesi,

4- Başta eğitim, öğretim, yönetim, düzenleme, izleme, danışma, programlama ve araştırma olmak üzere medyanın tüm alanlarında kadınların tam ve eşit katılımlarının yaygınlaştırılması,

5- Kadınlara yönelik ve kadınlar tarafından hazırlanan programların içeriklerinin zenginleştirilmesi ve sayılarının artırılmasının özendirilmesi,

6- Kadının insan hakları konusunda toplumun bilgilendirilmesi amacıyla, eğitim programlarının yapılması ve yaygınlaştırılması,

7- Medyada kadın ve kadın konularına ilişkin çeşitli araştırmaların desteklenmesi, araştırmalara ilişkin bulguların çeşitli kamu ve özel medya ortamlarında yayımlanmasının sağlanması,

Medya sistemleri tarafından;

Medya ve uluslararası iletişim sistemlerinin, kadınlara ilişkin dengeli ve olumlu imajlar yaymasını sağlayacak ve kadınların üretim ve karar alma süreçlerine katılımlarını artıracak, ifade özgürlüğüyle uyumlu, düzenleyici mekanizmalar geliştirilmesi,

Sivil toplum örgütleri ve medya alanındaki ilgili meslek kuruluşları tarafından;

1- Bilgi teknolojisi, iletişim sistemleri ve medyadan yeterince yararlanabilmeleri için kadınların bilgilendirilmesi ve bu doğrultuda eğitim programları düzenlenmesi,

2- Medyadaki kadın programlarının nitel ve nicel açıdan değerlendirilmesi doğrultusunda farklı kadın gruplarının katılımı ile bir Medya İzleme Komitesinin oluşturulması ve bu Komitenin etkinliklerini bir baskı grubu olarak sürdürmesi,

3- Genel ve yerel seçimlerde kadın adaylara ilişkin tanıtım programlarına katkı sağlanması, seçim kampanyalarının desteklenmesi ve bu alandaki isteklerin gönüllü olarak karşılanması,

4- Kadına karşı her türlü ayrımcılığın engellenmesi; kız çocukları ve kadını küçük düşürmeye yönelik yayınları önlemek amacıyla, mevcut medya politikalarının gözden geçirilerek güncelleştirilmesi veya yeni politikalar üretilmesi ve yaşama geçirilmesi; kadın ve medya konusunda üzerinde durulması gereken ve eylem yapılmasını gerektirecek tüm alanların belirlenmesi ve bu alanlarda yapılacak araştırmaların desteklenmesi,

5- Tüketici olarak kadın potansiyelinin yönlendirilmesi yoluyla, reklamlarda kadın ve çocuk sömürsü yapan firmaların ürünlerinin boykot edilmesinin sağlanması amacıyla sivil toplum örgütlerinin kamuoyu oluşturması,

6- Bir kadın gündemi oluşturarak, bu gündemin tüm ilgili kurum ve kuruluşlarca izlenmesinin sağlanması,

Hedef: Medyada çağdaş kadın imgelerinin yaygınlaştırılması ve kadına yönelik işbirliklerinin oluşturulması.

Hükümet tarafından;

1- Çağdaş kadın imgelerinin yaygınlaştırılması amacıyla meslek standartların geliştirilmesi, yönetim biçiminin ve kuralların oluşturulması ve medyanın bu doğrultuda iç düzenleme mekanizmaları geliştirilmesinin özendirilmesi,

2- Kadınların ve kız çocuklarının geleneksel olmayan çağdaş rollerle yansıtılmasını hedefleyen bilgilendirme, eğitim ve iletişim sistemlerinin oluşturulması,

3- Çeşitli medya kuruluşlarının (kamu ve özel) yönetici ve sahiplerinin çalışmalarını kadın bakış açısıyla yürütmeleri ve bunu medyada yansıtılmaları için eşgüdüm çalışmalarının yapılması,

4- Medyada özellikle reklam programlarında kadının cinsel obje ve tüketici olarak yansıtılmasının engellenmesi; bunun yerine kadının yaratıcı, katılımcı, paylaşımcı, karar alıcı ve benzeri yönlerinin öne çıkarılması,

5- Medyada kadına ve çocuklara yönelik her türlü şiddet, aşağılama ve sömürünün önlenmesi amacıyla yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve gerektiğinde yeni düzenlemelere gidilmesi,

6- Çalışan kadın imgelerinin güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması için çeşitli mesleklerdeki kadınların olumlu anlatılarına medyada daha fazla yer verilmesi ve bu konuda sivil toplum örgütleri ile işbirliğine gidilmesi.

7- Medyada yer alan çeşitli kampanyalarda (programlarda) paylaşımcı aile yapısının öne çıkarılarak aile içi kadın-erkek eşitliğini vurgulayan programların yaygınlaştırılması, kadının toplumsal yaşama katılımcı rolünün öne çıkarılmasının özendirilmesi.

Sivil toplum örgütleri ve medya alanındaki ilgili meslek kuruluşları tarafından;

Üretim ve pazarlama süreçlerinde kadına ve kadın imgesine ilişkin bir meslek etiği oluşturulması ve yaptırım belirlenmesi.

KATILIMCI LİSTESİ

ADI VE SOYADI	KURUM/KURULUŞ
ABAY Özlem	Hak-İş Konfederasyonu Radyo Birlik
AKGÜN İmren	Ziraat Bankası
AKPINAR Süheyla	MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü
ALİEFENDİOĞLU Hanife	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
ALPAY Tülin	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
ALTINEL Aygün	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
ARAS Demet	TRT Ankara TV
ATAUZ Akın	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi Koordinatörü
AYTAÇ Mehlika	Adalet Bakanlığı
BACIOĞLU Nemide	Türk Kadınlar Birliği
BAHÇECİ Lebibe	Atatürkçü Düşünce Derneği
BALANLI F. Tülay	M.H.P. Genel Merkezi
BARLAS Sezin	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
BAŞER Zerrin Dr.	Türkiye Aile Planlaması Derneği
BÖLÜKBAŞI Aynur	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
BUDAK Sevim	Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği.
BÜYÜKLİMANLI Gönül	Milli Kütüphane Başkanlığı
COŞKUN Leyla	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
ÇANKAYA Konçoy	Adalet Bakanlığı
ÇEVİK Aysel	T.C.Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü
ÇİÇEKÇİ Selma	Çağdaş Hukukçular Derneği Kadın Komisyonu

ÇİFTÇİ Halise	Refah Partisi Hanımlar Komisyonu
ÇİLİNGİROĞLU Nesrin Doç. Dr.	H.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
ÇOŞKUN Aysel	DYP Ankara İl Kadın Komisyonu Üye
DABİL Avni	UNESCO Gençlik Komisyonu
DANIK Şükran	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
DAŞ Gülten	Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu
DELDUN Nilüfer	Türkiye Kalkınma Vakfı
DERE Seher	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
DOĞAN Ayşegül	Anadolu Ajansı
DÖRTLEMEZ Demet	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
ERBATUR Gaye Prof. Dr.	Çukurova Üniversitesi Kadın Araştırma ve Uygulama Merkezi
ERCAN Serap	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
EREL S. Sevim Prof. Dr.	Türk Kadınlar Konseyi Derneği
EREN Güler	YDP Genel Başkan Yardımcısı
ERGIN İris	DSP Çankaya İlçe Yönetim Kurulu
ERGU Elif	Sabah Gazetesi
ERGÜN Serap	Halk Bankası A.Ş.
ERTÜRK Yakın Prof. Dr.	ODTÜ Sosyoloji Bölümü
ESER Şenay	Devlet Planlama Teşkilatı
FİLİZ Gülay	Yeniden Doğuş Partisi
FİNCANCIOĞLU Nuray	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
GEDİK Arzu	Sabah Gazetesi
GÖKYAY Birten	Kadının Sosyal Hayatını Araştırma İnceleme Derneği
GÖLGELİ Sevim	Emekli Sandığı
GÜLTEKİN Özden	Başkent Kadın Platformu
GÜMRAH Gülsen	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı

GÜMÜŞ Gülören	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
GÜNAL Alev	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
GÜNER Sevin	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
GÜNİNDİ ERSÖZ Aysel Dr.	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
GÜRDAL Sahavet	Marmara Üniversitesi Kadın İşgücü ve İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi
GÜRKAN Nesrin	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
GÜRKAN Ülker Prof. Dr.	A.Ü. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
İÇBİLEN Gönül	Kız Teknik Öğretmen Okulunu Bitirenler Derneği
İNANOĞLU Hale	Milliyet Gazetesi
KAAN Ebru	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
KARAKAYA Zehra	Devlet İstatistik Enstitüsü
KARAKOÇ Fatma	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
KARDAM Filiz	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi Danışmanı
KAROL Sevinç Prof. Dr.	Kadınlar Birliği Dayanışma Derneği
KAYA Banu	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
KAYADELEN Eser	İş ve İşçi Bulma Kurumu
KOCABAY Zübeyde	Başbakanlık Toplu Konut İdaresi
KOFOĞLU Semra	DSP Ankara İl
KORAL Semra Dr.	Türkiye Aile Planlaması Derneği

KÖKER Eser Dr.	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi Danışmanı
KUŞÇU Sabiha	Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Genel Merkezi
KÜMBETOĞLU Belkıs Dr.	Marmara Üniversitesi
METE Selmin	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
OĞHAN Şehriban	Hürriyet Gazetesi
ONUR Özden	BAG-KUR Genel Müdürlüğü
ORGON Zübeyde	Çevre Bakanlığı
ÖNCEL Semiha	Evrensel Kardeşlik ve Bilgelik Derneği
ÖZBEY Esin Av.	İşçi Partisi
ÖZER Meral	Atatürkçü Düşünce Derneği
ÖZGEL Bilge	Hazine Müsteşarlığı
PAKDİL Ayşe	Zaman Gazetesi
PİŞKİN Semra	DYP İl Kadın Komisyonu
SARI Perihan	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
SARIHAN Şenâl	Çağdaş Hukukçular Derneği
SEKİN Seval	E.Ü. Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
SEZER Handan Prof. Dr.	G.Ü. Kadın Sorunları Araştırma Uygulama Merkezi
SİRELLES Ayşegül	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ŞAFAK Ash	TRT
ŞAHİN Figen	R.P. Hanımlar Komisyonu
ŞENOL Nevin	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
ŞİŞMAN Nalan	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
TAN Mine Prof. Dr.	A.Ü. Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
TANGUT Tijen	DYP Kadın Komisyonu

TANRISEVER Bahar	Cumhuriyet
TARCAN Nurseli	TİSK
TAŞ Ayşe Karaduman	Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)
TAŞ Ulviye	Maliye Bakanlığı
TOKSÖZ Gülay	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi Danışmanı
TOPAL Perihan	Evrensel Kardeşlik ve Bilgelik Derneği Üye
TUSKAN Aydeniz	Türk Hukukçu Kadınlar Derneği
UZUNER Hülya	TÜRK-İŞ Genel Merkezi
ÜNALDI Zeliha	ODTÜ Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
ÜSTÜNOĞLU Numan	Sağlık Bakanlığı Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü
YATIRIM Deniz	Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)
YAVUZ Alev	Bornova Belediyesi Kadın Danışma Merkezi
YİĞİTBAŞ Sare Dr.	Sağlık Bakanlığı Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Derneği
YILDIRIM İlkay	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
YILDIRIM Naci	Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü
YURTKURAN Semra	Aile Araştırma Kurumu

